

Vliv projednávání podmíněného propuštění na Program zacházení

Bc. Stanislav Janoš

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Stanislav Janoš**
Osobní číslo: **H11229**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Vliv projednávání podmíněného propuštění na Program zacházení**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti penitenciaristiky se zaměřením na Program zacházení.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu za využití techniky rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAJCURA, Lubomír. Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-555-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 4. nezm. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

HÁLA, Jaroslav. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2. dopl. vyd. Vysoká škola evropských a regionálních studií České Budějovice, 2006. ISBN 80-86708-30-6.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace. Vyd. 3. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6.

LATA, Jan. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.

ŘÍČAN, Pavel. Psychologie. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-560-8.

SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

STANKOWSKI, Adam. Nástin problematiky etopedie a sociální patologie. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7042-360-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd. 4. rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2013**

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23.4.2013

.....

---

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá vlivem práva na člověka ve výkonu trestu odnětí svobody a na jeho Program zacházení. Hlavním cílem diplomové práce je, za použití kvalitativní výzkumné strategie zjistit, zda existence projednávání podmíněného propuštění a případné zkrácení délky trestu odnětí svobody ovlivňuje pedagogickou práci odborných zaměstnanců s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody, a porozumět vztahům mezi zákonnou normou, časem a výchovou v penitenciárním prostředí.

Klíčová slova: Program zacházení, penitenciární pedagogika, podmíněné propuštění, výkon trestu odnětí svobody, vězeň, resocializace.

ABSTRACT

The dissertation deals with the influence of the law on a man in the execution of the punishment confinement and on his Program Treatment. The principal objective of this dissertation is to find out, in application of the qualitative research strategy, if the existence of the debating of a condition release and a potential reduction of the term confinement influences the educational work of the professional employes with the condemneds in the execution of the punishment confinement and to understand the relations among legal norm, time and education in the penitentiary environment.

Keywords: Program Treatment, penitentiary pedagogy, condition release, execution of the punishment confinement , prisoner, resocialisation.

Děkuji Mgr. Janě Kitliňské, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, za její čas, ochotu, cenné rady a připomínky.

Dále chci poděkovat celé mé rodině za trpělivost, kterou se mnou měli nejen při zpracování této diplomové práce, ale v období celého studia.

*Žádný trest a žádné pokárání nemají být spojeny s ponížením a nemají mířit k užitku toho,
kdo trestá nebo kárá, ale k prospěchu republiky.*

Marcus Tullius Cicero

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ÚČEL A SMYSL TRESTU	13
1.1 UTILITÁRNÍ TEORIE.....	13
1.2 RETRIBUČNÍ TEORIE.....	14
1.3 NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY	15
1.3.1 Diferenciace vězňů	17
2 PENITENCIÁRNÍ PEDAGOGIKA	21
2.1 PROGRAM ZACHÁZENÍ.....	21
2.2 SLOŽKY PROGRAMU ZACHÁZENÍ.....	22
2.3 POUŽITÍ KÁZEŇSKÝCH ŘÍZENÍ JAKO VÝCHOVNÝCH PROSTŘEDKŮ	24
3 PRACOVNÍCI UPLATŇUJÍCÍ PROGRAMY ZACHÁZENÍ	27
3.1 VYCHOVATEL.....	27
3.2 PSYCHOLOG	28
3.3 SPECIÁLNÍ PEDAGOG	29
3.4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK.....	30
3.5 VYCHOVATEL – TERAPEUT	30
4 PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ	31
5 PSYCHOSOCIÁLNÍ PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S UVĚZNĚNÍM	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
6 VÝZKUM A JEHO METODOLOGIE	38
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	38
6.2 POUŽITÝ DESIGN VÝZKUMU A TECHNIKA SBĚRU DAT.....	39
6.2.1 Návod k rozhovoru a scénář otázek	41
6.3 ZPŮSOB VYHODNOCOVÁNÍ DAT A METODA INTERPRETACE.....	42
6.3.1 Zakotvená teorie	42
6.3.2 Kódovací techniky v zakotvené teorii	43
6.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	45
7 REALIZACE VÝZKUMU	46
7.1 ANALÝZA A INTERPRETACE ROZHovorŮ	46
7.1.1 Zdroj informací	47
7.1.2 Komunikace se zaměstnanci	50
7.1.3 Podmínky kladného projednání PP	52
7.1.4 Názor na soud před a po projednání.....	55
7.1.5 Aktivity, abychom se nenudili.....	57
7.1.6 Víím o podmíněném propuštění a znám termín	59

7.1.7	Jak se chovat a čemu se vyhnout.....	61
7.1.8	Kázeňské tresty a odměny.....	64
7.1.9	Aktualizace PZ.....	66
7.1.10	Psychosomatické problémy.....	68
7.2	PARADIGMATICKÝ MODEL.....	71
7.3	SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ.....	72
8	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI A NÁVRH TEORIE.....	74
	ZÁVĚR.....	79
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	81
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	85
	SEZNAM TABULEK.....	86
	SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

Jako všechny společnosti v historii řešily problém delikvence, tak se dnes i my potýkáme s tímto společensky nebezpečným jevem. Snažíme se nejen vyřešit otázku bezpečnosti společnosti, ale rovněž hledáme nejlepší možná řešení pro zacházení s těmi, kteří se kriminálního jednání dopouštějí, aniž bychom se my sami dopustili nehumánnosti. Proto hledáme způsoby, sankce a techniky, jak trestat osoby, které se dopustily takových skutků, že již vybočují z normality chování naší společnosti, a mezi tyto sankce patří trest odnětí svobody, který je nezastupitelným prostředkem ochrany naší společnosti.

„Ve vězení může vláda disponovat osobní svobodou a časem vězněného; odtud lze chápat moc výchovy, která, nejen v jednom dni, nýbrž v následnosti dní a dokonce roků může člověku určovat dobu bdění a spánku, aktivity a odpočinku, počet jídel a dobu jejich trvání, kvalitu a množství stravy, povahu a produkt práce, čas modlitby, užívání řeči a takřka samotného myšlení, této výchovy, která na jednoduchých a krátkých cestách z jídelny do dílny, z dílny do cely určuje pohyby těla a i ve chvílích odpočinku řídí využití času, této výchovy, jež se zkrátka zmocňuje naprosto celého člověka, všech fyzických i morálních schopností, které v něm jsou, a času, v němž je on sám.“ (Lucas in Foucault, 2000, s. 326)

Ve věznici pracují několik let a pozorují působení práva na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, vzájemnou interakci práva a času, který mají odsouzení vyhrazen pro svou resocializaci a snažení specialistů působících na odsouzené, často s pedagogickým optimismem doufající v nápravu a změnu těch, které vychovávají. To mě přivádí k přemýšlení, jaký je vztah mezi těmito třemi hodnotami, tedy právem, časem a výchovným působením. Této problematice se věnuje diplomová práce Vliv podmíněného propuštění na Program zacházení.

Práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Kapitola první se zabývá samotným účelem i smyslem trestu, a trestními teoriemi, jakožto odlišnými přístupy k pojetí trestání. Součástí je také výklad pojmu nepodmíněného trestu odnětí svobody a pohled na diferenciaci vězňů z několika hledisek. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na výchovu v podání penitenciární pedagogiky a její hlavní nástroje, jimiž jsou programy zacházení. Další kapitola je věnována specialistům penitenciární pedagogiky a jejich roli v působení na odsouzené. Své místo v teoretické části má také institut podmíněného propuštění a závěrem poukážeme na psychosociální problémy, které mohou vznikat u vězněných osob.

V praktické části, navazující na část teoretickou, budeme zjišťovat provedeným kvalitativním výzkumem, zda existují vztahy mezi působením práva v podobě institutu podmíněného propuštění, penitenciární pedagogikou a jejím nástrojem Programem zacházení jako prostředkem resocializačního působení a odsouzenými, vykonávající nepodmíněný trest odnětí svobody.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚČEL A SMYSL TRESTU

Abychom dokázali lépe porozumět funkci, kterou plní penitenciární pedagogika ve výkonu trestu odnětí svobody, musíme se nejdříve zabývat účelem a smyslem trestání.

Jak píše ve své knize *Účel a smysl trestu* Jan Lata (2007, s. 6), „Instituce trestu je stará jako lidstvo samo a zřejmě se nevyskytuje a ani v průběhu historie nevyskytla společnost, která by tresty neznala. Ze všeobecného rozšíření této instituce vyplývá, že trest plní, či přinejmenším se jeví plnit ve společnosti některé úkoly a má tedy svůj účel a smysl. Trestání se uplatňuje v nejrůznějších stránkách lidského života a v každodenních situacích – rodiče trestají své děti, žáci jsou trestáni ve škole, sankce jsou uplatňovány v zaměstnání i ve smluvních vztazích, nevhodně vnímané chování je sankcionováno společenským odsudkem a izolací“.

V této práci se však zabýváme výkonem trestu odnětí svobody, který patří mezi tresty uloženými v rámci trestního práva, které postihuje pouze trestné činy, což je protiprávní jednání vykazující znaky trestného činu uvedené v zákoně a označující takový čin za trestný. (Česko, 2009, *trestní zákoník*)

Pokud hovoříme o trestání a pachateli trestného činu, musíme předpokládat, že jde o jedince vybočujícího svým chováním, postojem a hodnotami z normality společnosti. Výkon trestu má tedy úkoly a způsoby jejich dosažení i samotný pohled na trest, který se liší v závislosti na teoretických přístupech.

1.1 Utilitární teorie

Utilitární teorie je souhrnný název pro pohledy na otázku trestání. Obsahuje teorie, dělicí se na odstrašující, nápravné, izolační a restituční. Jak popisuje Lata (2007, s. 19) mají však společný základní koncept a to jednání takové, které způsobí nejlepší možné následky. Dle těchto teorií je uložen trest pouze tehdy, pokud existuje pravděpodobnost, že jeho uložení přinese lepší následky, než kdyby uložen nebyl. Jelikož trest sám o sobě je utrpením, je toto utrpení ospravedlněno tím, že zabrání většímu utrpení. Trest je tedy nezbytným zlem, ale ve společenském zájmu.

Jedním z účelů trestu je rovněž odstrašení pachatele. To souvisí s určením rozsahu trestu, o kterém Foucault (2000, s. 145) říká, že je „... trest třeba vypočítat nikoli z funkce zločinu, nýbrž z možnosti jeho opakování. Nezaměřovat se na minulý přestupek, ale na budoucí

porušení pořádku. Působit tak, aby zločinec nemohl mít ani chuť zločin opakovat, ani možnost, že by jej někdo následoval“.

Faktem však zůstává, že je-li pachatel v emočním rozrušení, nebo pod vlivem návykových látek, není schopen přemýšlet nad následky. Rovněž s recidivou trestné činnosti odstrašující účinek klesá. Roste sebevědomí pachatele a pocit nepolapitelnosti.

Nápravná funkce trestu, je pokusem o odstranění příčin vedoucích k pachatelově narušenosti. Může dát stimuly k pozitivnímu rozvoji osobnosti a takový pachatel, u něhož došlo ke změně postoje ke zločinu, se další trestné činnosti nebude dopouštět z důvodu vnitřního přesvědčení, což by mělo vést k minimalizaci recidivy. Tato teorie vidí příčinu kriminality především v nevyzrálosti jedince, nedostatečnému výchovnému působení v dětství, nevzdělanosti, chudobě, rodinných problémech. Cílem je příprava vězně na návrat do společnosti. (Lata, 2007, s. 26)

Izolační, nebo jinak nazývaná eliminační funkce, slouží především k ochraně společnosti před pachateli, kteří nejsou před pácháním trestné činnosti odstrašeni ani vysokými tresty a resocializace je u nich neúčinná. Eliminace je jediným způsobem, jak ochránit společnost před jejich působením. U nejtěžších případů v nedávné minulosti byl použit jako eliminace trest smrti, v dnešní době hovoříme především o delší době ve výkonu trestu odnětí svobody, ale příkladem může být rovněž zákaz činnosti. Ten se může týkat řidičů a odebráním řidičského oprávnění, v případě podvodů zákazem vykonávání povolání, při němž by mohl pokračovat v trestné činnosti.

Důraz na kompenzaci škody a posílení jiných zájmů poškozeného klade restituční teorie. Pokud by se podařilo navázat kontakt mezi pachatelem a poškozeným, mohl by pachatel uvidět své jednání pohledem poškozeného, porozumět jeho závažnosti a snažit se jej odčinit. Určitou roli by zde mohlo sehrát rovněž odpuštění. Předpokladem této teorie je, že pachatel i poškozený jsou aktivními prvky a žádoucí je i zapojení společenství, do kterých oba patří. (Lata, 2007, s. 32)

1.2 Retribuční teorie

„Na rozdíl od utilitárních teorií je podle stanoviska retribuční teorie trest ospravedlněn právě svou zasloužilostí a ničím jiným. Trest je ospravedlněn samotným spácháním zločinu a nepotřebuje další zdůvodnění. Uložený trest má odpovídat výlučně závažnosti zločinu. Do

budoucná orientované úvahy, jako je potřeba převýchovy pachatele či riziko jeho recidivy, nemají trest žádným způsobem ovlivňovat, jinak by totiž pachatel byl trestán za něco, co nespáchal.“ (Lata, 2007, s. 34)

Dle této teorie existuje přímá úměrnost mezi spáchaným trestným činem a výší trestu. Tato problematika přímo souvisí s naší prací. Můžeme se na tomto místě ptát, zda by bylo vhodné, odsouzenému k trestu odnětí svobody ve vyměřené době, tuto dobu zkrátit? A zde nehovoříme o zkrácení zanedbatelném, ale o zkrácení o polovinu, v případě přečinu až o dvě třetiny délky trestu? Pokud bude existovat pravděpodobnost propuštění na „podmínku“, kterou může již při rozhodnutí o výši trestu soud posoudit, může mít tato pravděpodobnost vliv na rozhodování o výši trestu?

Za hlavní výhodu retribuční teorie Lata (2007, s. 36-41) považuje její předvídatelnost. Tresty by měly zásadně odpovídat závažnosti trestného činu, pro jejich ukládání by tím byla dána jasná pravidla, což by nejvíce odpovídalo smyslu pro spravedlnost zastávaného širokou veřejností. Na druhé straně teorie vyvrhuje pachatele ze společnosti a stigmatizuje jej. Neusiluje o jeho nápravu. Pachatel, který měl základní práva, jejichž nedotknutelnosti se předtím těšil, o ně zásahem státu přichází, protože sám projevil neúctu k právům druhých. Trestem může být zbaven života, osobní svobody, práva volného pohybu, práva na svobodnou volbu povolání, atd. Trestní právo tedy práva občanů omezuje, ale zároveň je toto omezení prospěšné, neboť nejsou ohrožováni společensky nebezpečným jednáním jiných. Společnost tak má možnost odsoudit pachatelovo jednání, což může vést k sociální soudržnosti a pachateli je dána možnost napravit se.

1.3 Nepodmíněný trest odnětí svobody

Účelu trestu dle utilitární teorie je dosaženo rovněž nepodmíněným trestem odnětí svobody. Účel trestu byl v právním řádu České republiky zakotven přímo v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., konkrétně v § 23, podle něhož účelem trestu obecně je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působil výchovně i na ostatní členy společnosti. (Československo, 1961, *trestní zákoník*)

Tímto zákon vyjadřuje cíle trestání, mezi které nepatří odplata za spáchaný trestný čin. Účel trestu nepodmíněným odnětím svobody můžeme sledovat především v ochraně spo-

lečnosti před pachatelem, společností, která logicky reaguje tímto obranným mechanismem proti osobě, která porušila její pravidla a zabraňuje tak osobě ve snaze dále trestné činy páchat. To samo o sobě ještě není konečným cílem trestu. Trestní zákon hovoří o snaze vychovat pachatele k tomu, aby vedl řádný život, což můžeme považovat za individuální cíl trestu působící na osobnost pachatele, jeho postoje, motivace a hodnoty, jejichž změnou má být dosažen stav osobnosti, který pachateli napříště zabráni ve spáchání trestného činu. Proto je výchova ve výkonu trestu odnětí svobody rovněž zaměřena na práci s determinanty ovlivňující osobnost před spácháním trestné činnosti, mezi které patří například závislosti na návykových látkách, zaměřena je rovněž na vybudování pozitivních sociálních svazků a v neposlední řadě usiluje o změnu životních hodnot pachatele.

Právě v tomto cíli trestu hraje rozhodující roli doba strávená ve výkonu trestu odnětí svobody, která je dobou působení výchovné funkce. Jelikož jde o výchovné působení na dospělého člověka, je nesnadné působit v relativně krátké době a překonat kriminogenní deformace, které se formovaly u některých jedinců od dětství.

V poslední řadě je cílem trestu preventivní působení na ostatní občany. Ty upozorňuje na nežádoucí jednání a varuje je před spácháním trestného činu s upozorněním na následky nežádoucího jednání. Pokud by byly tresty ukládány včas, což se v naší zemi často neděje, docházelo by tak k upevňování právního vědomí.

K samotnému výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody Kalvodová (2002, s. 168) píše, že „... uloží-li soud, v rámci soudní individualizace nepodmíněný trest odnětí svobody jakožto krajní prostředek ochrany společnosti, nezabezpečí tím ještě splnění účelu trestu. Musí nastoupit individualizace penitenciární, tedy individualizovaný výkon trestu ve vztahu k jednotlivým odsouzeným. Jinak řečeno, nestačí trest uložit, ale je třeba zabezpečit jeho efektivní výkon.“

Hovoříme-li o efektivním výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, je třeba se rovněž zamyslet nad počty vězňených osob, na kterých má Vězeňská služba České republiky vykonat sociální rehabilitaci, připravit na reintegraci do společnosti a redukovat jejich kriminální recidivu. Proto níže uvádíme tabulku vývoje stavů odsouzených v období od roku 2002 do roku 2012 k datu 31. 12. 2012. (VS ČR, 2013)

Odsouzení	Muži	Ženy	Celkem
2002	12321	508	12829
2003	13298	570	13868
2004	14437	637	15074
2005	15336	741	16077
2006	15376	803	16179
2007	15792	855	16647
2008	17209	891	18100
2009	18367	1007	19374
2010	18320	1129	19449
2011	19234	1307	20541
2012	19129	1300	20429

Tabulka č. 1 Vývoj stavu odsouzených v období 2002 – 2012

1.3.1 Diferenciace vězňů

Hovoříme-li o osobách odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, musíme se zabývat rovněž jejich diferenciací a to z několika pohledů. Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve věznicích, hovoříme o vnější diferenciaci, do které odsouzeného soud zařadí:

s dohledem - pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. V těchto věznicích se odsouzení většinou pohybují volně, zaměstnání jsou často mimo prostory věznice, mimo věznici mohou probíhat i návštěvy odsouzených.

s dozorem - pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující tři léta a který dosud nebyl ve výkonu trestu

pro úmyslný trestný čin. Pohyb odsouzených je možný jen za dozoru zaměstnanců, někteří odsouzení mají povolen volný pohyb za účelem plnění pracovních povinností.

s ostrahou - pachatele, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

se zvýšenou ostrahou - pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

(Česko, 2009, *trestní zákoník*)

Kritériem pro zařazení dle shora výše uvedené diferenciaci bohužel není rozdílný přístup k zacházení s vězni, ale způsob vnějšího střežení a bezpečnost. Hlavním kritériem pro umístění, o kterém rozhoduje soud, tak je míra nebezpečnosti pachatele, oddělení prvotrestaných od recidivistů, popřípadě uložené ochranné léčení. Uplatňování individuálních Programů zacházení již není zohledněno.

Další možné rozdělení vězňů je na základě zařazení do jedné ze tří prostupných skupin vnitřní diferenciaci (dále jen PSVD). Pojem prostupné je využit v tom smyslu, že jde o motivační zařazení odsouzeného, které je měněno na základě změn v přístupu k trestu, plnění Programu zacházení a celkového chování vězně. Řád výkonu trestu odnětí svobody, dále jen ŘVTOS, rozděluje PSVD na tři skupiny:

- a) Do první prostupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem.
- b) Do druhé prostupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a svým povinnostem.
- c) Do třetí prostupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří převážně:

- a) program zacházení neplní nebo jej odmítají,

- b) neplní své povinnosti,
- c) chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem.

(Česko, 1999, ŘVTOS)

Pro penitenciární pedagogiku je však nejdůležitější rozdělení pachatelů podle jejich osobnosti, kde kriminální psychologie rozlišuje:

- a) socializovaný typ pachatele, v jehož případě, jak píše Čírtková (1998, s. 70), má spáchaný skutek epizodický charakter, motivace takového pachatele je průhledná a lze ji pochopit z pohledu vnějších posuzovatelů. Ke skutkům dochází například pod vlivem situačních tlaků, z nedbalosti. Zacházení s takovým pachatelem není obtížné, možné je ovlivnění morálních hledisek a apelace na citové vazby k nejbližším.
- b) neurotický typ pachatele, jehož nápadnost spočívá v určité míře neurotické poruchy, zvýšené úzkosti, dráždivé slabosti, depresivním ladění, hysterických reakcích, atd. Tyto prvky se promítají v motivaci i způsobu páchaní. Po stránce motivační bývá kriminální jednání důsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů nejčastěji v rodině. Typickým pachatelem je mladistvý nebo mladý člověk, pocházející ze střední vrstvy dobře materiálně zajištěné. Neurotismus lze vysledovat především ve spáchání skutku. Projevuje známky amaterismu, zanechání zřetelných stop, chaotický útěk z místa, a podobně. (Čírtková, 1998, s. 71)
- c) psychopatický typ pachatele je charakteristický vysokým podílem osobnostních faktorů, situační faktory ustupují do pozadí. „Psychopaté bývají ve svém okolí považováni podivíny. Odborně se psychopatie označuje jako relativně trvalá porucha osobnosti. ... některé vlastnosti, které běžně v osobnosti nalézáme, u psychopata chybí (např. u anetické psychopatie jde o vymizení vyšších citů), anebo jsou příliš intenzivní (např. agresivní psychopat má nadměrně vystupňovanou agresivitu, explozivní psychopat trpí přílišnou výbušností).“ (Čírtková, 1998, s. 72)

Zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) s těmito osobami je velice složité, a to nejen v komunikaci a interakci, ale rovněž ve zvýšené pozornosti na bezpečnost zaměstnanců. Nehovoříme zde o nepředvídatelnosti chování vězně, ale způsobech, jakými dokáže zneužít jakékoli dobré vůle ze strany zaměstnanců vězeňské služby a vyložit si tuto snahu jako známky slabosti. Inteligentní vězeň je schopen vytipování si zaměstnance, kterého se pak pokouší vydírat, nebo i napad-

nout. Ve společných ubytovacích zařízeních zaujímá psychopat dominantní roli, má schopnost vést a manipulovat názory ostatních.

- d) mentálně nedostačivý typ se vyznačuje nízkou inteligencí, trestná činnost nebývá promyšlena. Bývá často pachatelem násilné trestné činnosti, sexuálních útoků, bývá vykonavatelem nápadů druhých. (Čírtková, 1998, s. 74)
- e) psychotický typ je pachatel, který v době spáchání činy trpěl některou z nejtěžších podob duševního onemocnění. Činy jsou nápadné nepochopitelností i brutalitou. Psychotik je schopen zavraždit vlastní děti. (Čírtková, 1998, s. 75)

Tato rozdělení vězňů jsou důležitá pro zacházení s osobami ve VTOS. V první řadě mají význam pro přístup zaměstnanců k vězněným osobám, komunikaci a dodržení bezpečnostních zásad při jakémkoli styku s těmito odsouzenými. V druhé řadě se tato diferenciací projevuje při tvorbě Programu zacházení, ovlivňuje obsah jednotlivých složek tohoto programu, má vliv při pravidelném vyhodnocování Programu zacházení.

2 PENITENCIÁRNÍ PEDAGOGIKA

Penitenciární pedagogika je speciální disciplína, zabývající se procesem polepšení se, ve spojitosti s uplatňováním trestu. Výchova v podání penitenciární pedagogiky je zaměřena na malou sociální skupinu, jež vykonává trest odnětí svobody ve specifickém prostředí, vyžadující zvláštnosti přístupu k osobám v této sociální skupině. Přístupy penitenciární pedagogiky zohledňují individuální osobnosti, jejichž vývoj mohl být do té míry determinován například vlivy sociálními, výchovným působením, biologickými vlivy, že jejich chování vybočilo z respektované normality společnosti.

„V penitenciární pedagogice se odráží jak obecný model výchovy akceptovatelný danou společností, tak také konkrétní pedagogické problémy zachycené v programech zacházení s odsouzenými jedinci, v nichž se nacházejí všechny složky výchovy jako základ jejich případné resocializace. ... předmětem penitenciární pedagogiky je tedy výchova, vzdělání a zkoumání jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody, neboli výchovná funkce trestu odnětí svobody a zákonitosti pedagogického působení na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.“ (Jůzl, 2012, s. 63)

Program zacházení je tedy cílevědomým procesem, jenž je nedílnou součástí penitenciární pedagogiky a obsahuje nejen aplikaci složek výchovy, ale i návod jak s odsouzeným dlouhodobě pracovat s ohledem na jeho zařazení dle typu věznice, jaké dovednosti podporovat a naopak, jaké nežádoucí potlačovat.

2.1 Program zacházení

„Programy zacházení s odsouzenými jsou základem jejich resocializace. Ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyplývá, že při sestavování programu zacházení musíme mít na zřeteli individuální přístup k vězněné osobě, správně ji motivovat a využívat jejich zájmů, dovedností a schopností.“ (Jůzl, 2012, s. 114)

V praxi vychází Program zacházení ze zpráv odborných zaměstnanců, kteří pracují s odsouzeným na nástupním oddělení. Zde by měli být odsouzení umístěni na dobu nezbytně nutnou, než je zpracováno komplexní hodnocení o odsouzeném. Součástí komplexního hodnocení jsou zprávy lékaře, psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka a vychovatele. Na základě těchto vyšetření a pohovorů navrhuje a vytváří speciální pedagog spolu s odsouzeným Program zacházení, který můžeme rovněž chápat jako dohodu dvou

stran, jelikož je na konci procesu podepsána jak speciálním pedagogem, tak odsouzeným, který tím stvrzuje svůj souhlas a zavazuje se jej dodržovat. Závěrem Program zacházení schválí ředitel věznice. Odmítne-li si vězeň vybrat z předložené nabídky aktivit a nesouhlasí s návrhem speciálního pedagoga, stanoví se mu minimální Program zacházení, jehož základem jsou pracovní aktivity s ohledem na jeho zdravotní stav.

Plnění sleduje vychovatel ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci podílejícími se na činnostech uvedenými v Programu zacházení. V závislosti na typu věznice je pravidelně vyhodnocován a jeho plnění, či neplnění má rovněž vliv na PSVD odsouzeného.

2.2 Složky Programu zacházení

Program zacházení se skládá z následujících složek, jež korespondují se složkami výchovy penitenciární pedagogiky a závisí na diferenciaci vězně a vnitřních podmínkách věznice.

- a) Pracovní aktivity – patří mezi nejdůležitější aktivity. Skládají se ze zaměstnání, ve kterém jsou odsouzení zařazeni, z práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie. Cílem je vybudovat u odsouzených pracovní návyky, které mnoha odsouzeným chybí úplně, práce by se měla stát uspokojením jejich materiálních hodnot – s částí finančních prostředků za svou práci mohou odsouzení nakládat a tím je schopni splnit své dluhy a pohledávky, odsouzený získává psychomotorické i manuální dovednosti a učí se kooperovat s osobami jiné pracovní odbornosti. Mezi jeden z cílů pracovních aktivit patří rovněž snížení tenze u odsouzených, pramenících z dlouhodobého pobytu na ubytovnách. Odsouzený, který byl do práce zařazen a je k ní zdravotně způsobilý je povinen pracovat. Bohužel zaměstnanost vězňů v České republice je velice nízká. Nežádka odsouzení pracují 2-3 hodiny denně, nebo v týdenních cyklech, kdy jeden týden pracují a druhý týden mají volno. Proto, pokud bychom se podívali na statistická čísla, která vykazuje Vězeňská služba ve vztahu k zaměstnanosti, je třeba k těmto datům přistupovat s velkým nadhledem.
- b) Vzdělávací aktivity – jsou zaměřeny především na dokončení základního vzdělání, na vyučení se, nebo získání rekvalifikačních kurzů. Základnímu vzdělání mladistvých a popřípadě i dalších zájemců se věnují speciální pedagogové ve spolupráci se základními školami přímo ve věznicích. O středoškolské vzdělání se stará Střední

odborné učiliště Vězeňské služby ČR. Ve věznicích může dále probíhat výuka cizích jazyků, základů výpočetní techniky, příležitost je rovněž zapojit se do vysokoškolského korespondenčního kurzu.

Cílem vzdělávacích aktivit je zvýšit šance odsouzených na uplatnění se po vykonání trestu odnětí svobody a zvýšení sebevědomí odsouzeného.

- c) Speciální výchovné aktivity - jsou prováděny jak na úrovni individuální, tak skupinové, ve kterých dochází k pedagogickému, či psychologickému působení na odsouzené. Mezi těmito aktivitami patří psychoterapie, sociální výcvik, pohybové terapie, arteterapie, sociálně právní poradenství, tréninky zvládnutí agrese a další speciální programy v závislosti na typu věznice a druhu trestné činnosti odsouzeného. Především vlivem těchto aktivit dochází u odsouzených k inhibici nežádoucího chování a změnám v hodnotovém žebříčku.
- d) Zájmové aktivity – jejich hlavním cílem je naučit osoby ve výkonu trestu vhodným způsobem trávit volný čas a tím ovlivnit životní styl těchto osob po propuštění na svobodu. Odsouzení často přistupují k těmto aktivitám jako k vyplnění volného času a zahnání nudy. Ve své podstatě tato složka opravdu plní i tento účel, pokud se zamyslíme nad cílem zájmů a koníčků.

Ve výkonu trestu je nic nedělání a nuda častou příčinou tenze nejen individuálních osob, ale odsouzených na ubytovnách a může se negativně odrazit nejen v komunikaci a interakci mezi odsouzenými, ale v konečném důsledku může přerůst v násilí mezi těmito osobami, nebo vzpoury.

V životě na svobodě je nuda rizikovým faktorem, který může ovlivňovat rozhodnutí člověka, s jakou sociální skupinou bude volný čas trávit, ovlivňuje jeho fyzickou zdatnost, duševní kondici a zdravé prospěšné návyky. Proto je jedním z cílů penitenciární pedagogiky naučit odsouzené trávit volný čas způsobem, který by naplňoval jejich potřeby, přitom nebyl v rozporu s normami společnosti a přinášel odsouzenému duševní i fyzické uspokojení.

- e) Oblast utváření vnějších vztahů – tato oblast bývá označována také jako extramurální, což znamená udržování kontaktů „mimo zdi“. Kontakty však můžeme rozdělit na pozitivní a negativní. Podporovány jsou, které jsou pro odsouzeného důležité nejen ve výkonu trestu, ale především po jeho ukončení a slouží také jako pre-

vence další trestné činnosti například v pomoci při návratu z výkonu trestu. Sem patří především kontakt s rodiči, rodinou, ale také s neziskovými organizacemi a církví.

K negativním kontaktům může zařadit především vazby na kriminální prostředí, asociální skupiny, spolupachatele. Zde velmi záleží na profesionalitě zaměstnanců, respektive vychovatele odsouzeného, v jehož pracovní náplni, kterou se bude zabývat v jiné kapitole, je rovněž kontrola korespondence i telefonních hovorů. V případě zjištění negativních vlivů může být odsouzený upozorněn, aby tyto kontakty přestal udržovat, nebo může být toto zohledněno při pravidelném vyhodnocování Programu zacházení. Zákon sice hovoří o zákazu navazování nedovolených styků, ale v souvislosti s věznicí, kde se odsouzený nachází, zvláště pokud jde o vazební věznici.

2.3 Použití kázeňských řízení jako výchovných prostředků

Teoretické poznatky k problematice kázeňských řízení nejsou častou součástí odborné literatury, a pokud pomineme zákon o VTOS, zabývá se jimi Lubomír Bajcura, nebo Czapów a Jedlewski.

Odměny a trestání úzce souvisí s resocializačním pedagogickým procesem, který probíhá za zdmi věznic, a zde nehovoříme o trestu, jako o rozsudku soudu, který stanovil trest odnětí svobody, ale o dalším trestání a odměňování, které pak musí probíhat jako dílčí výchovné působení vedle působení hlavního trestu, kterým je trest odnětí svobody. Trest je druhem záporného následku eliminujícího dané chování a odměňování upevňuje chování žádoucí.

Zákon o VTOS hovoří, že pokud odsouzený chováním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, může být odměněn, přičemž odměnami jsou:

- a) pochvala,
- b) mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin,
- c) povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět,

- d) zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- e) věcná nebo peněžité odměna až do výše 1 000 Kč,
- f) rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce,
- g) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení,
- h) přerušování výkonu trestu.

V případě, že se odsouzený dopustí kázeňského přestupku tím, že poruší zákonem uložené povinnosti, pořádek, nebo kázeň, lze mu uložit kázeňský trest. Ten se neukládá, pokud již samotným projednáním přestupku bylo dosaženo sledovaného účelu. Kázeňské tresty jsou:

- a) důtka,
- b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- d) pokuta až do výše 1 000 Kč,
- e) propadnutí věci,
- f) umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- g) celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů,
- h) umístění do samovazby až na 20 dnů,
- i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Výkon kázeňských trestů uvedených v odstavci 3 písm. f) a g) lze uložit též podmíněně se zkušební dobou až na 6 měsíců. Zkušební doba počíná běžet právní mocí rozhodnutí o kázeňském přestupku. Nespáchá-li odsouzený během zkušební doby jiný kázeňský přestupek, kázeňský trest se zahradí. V opačném případě odsouzený kázeňský trest vykoná; tím není dotčena jeho odpovědnost za kázeňský přestupek spáchaný ve zkušební době. (Česko, 1999, *o výkonu trestu odnětí svobody*)

V případě penitenciární praxe v souvislosti se zněním zákona, jež jsme uvedli výše, zde hovoříme „... o trestání, které vytváří tzv. bariéry negativním reakcím a volné cesty pouze

pozitivním reakcím, jež znamenají způsob, jak se vyhnout trestu. Resocializace je tím pravděpodobnější, čím pravděpodobnější je tvrdé potrestání každé negativní reakce v daných podmínkách.“ (Czapów a Jedlewski, 1981, s. 173)

Vychovatel však nemůže při udělování kázeňských trestů, či odměn vycházet pouze z objektivních kritérií, ale musí brát na zřetel také jeho motivace a další vnější okolnosti, jež předcházejí reakcím ať již kladným, či záporným. Na to bychom měli myslet při rozhodování o udělení kázeňské odměny a posuzovat účelovost pozitivního chování, stejně tak bychom měli zvažovat udělení kázeňského trestu a zvažovat jeho úměrnost vzhledem k přestupku a motivacím odsouzeného. Trest a odměna jsou činiteli v procesu odnaučování a učení, a jejich význam je jen tehdy, mají-li pro odsouzeného hodnotu a jsou úměrné.

Právě k úměrnosti a celému posuzování okolností říká Bajcura (1999, s. 112) že „Vězni, jsou velmi citliví vůči jakékoli nespravedlnosti, nebo nadřizování. Velmi pozorně sledují průběh kázeňského řízení u svých kolegů. Chybný krok pracovníků vězeňské služby znamená často netušené důsledky v atmosféře uvnitř věznice.“

Kázeňská pravomoc, tedy kdo odměnu nebo trest uloží, je v závislosti na výši odměny či trestu. Odsouzený může proti kázeňskému trestu podat ústně nebo písemně stížnost nadřízenému orgánu toho, kdo kázeňský trest uložil.

Na kázeňská řízení, ať již udělování odměn či trestů, však musíme nahlížet z pohledu pedagogického, to znamená, že jde vlastně o komunikaci a výchovný proces mezi společností a odsouzeným, kde pozitivní chování má být posilováno, negativní utlumováno.

3 PRACOVNÍCI UPLATŇUJÍCÍ PROGRAMY ZACHÁZENÍ

V úvodu kapitoly je důležité specifikovat rozdělení personálu věznice na příslušníky ve služebním poměru a na zaměstnance v poměru pracovním, jelikož právě z tohoto rozdělení se odvíjí pravomoc a zodpovědnost při práci s vězněnými osobami. První skupina vykonává dozorcí a strážní službu a má status příslušníků bezpečnostního sboru podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Druhá skupina se skládá z pracovníků administrativně-logistické podpory (ekonomické oddělení, správní oddělení, atd.) a specialistů oddělení výkonu vazby a trestu. Právě specialisté jsou těmi zaměstnanci, kteří nás zajímají ve vztahu k Programu zacházení, protože se největší mírou podílejí na jeho tvorbě a realizaci, aplikují zásady penitenciární pedagogiky, podílejí se na nápravě, reedukaci, resocializaci a reintegraci odsouzených.

V závislosti na velikosti věznice a jejím typu pracuje různě velký tým specialistů, který bývá z pravidla složen z vychovatele, psychologa, sociálního pracovníka, speciálního pedagoga, vychovatele-terapeuta, v některých věznicích bývá členem i sociolog. Jejich konkrétní úkoly definuje Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 21/2010.

3.1 Vychovatel

Hlavními úkoly vychovatele je znát osobně a pedagogicky usměrňovat jemu svěřené odsouzené, znát sociální vztahy a skupinovou atmosféru v přidělené skupině, vede osobně podle svého odborného zaměření zpravidla dvě průběžné aktivity programů zacházení, sleduje kvalitu účasti svěřených odsouzených v programu zacházení a změny v jejich chování, průběžně hodnotí programy zacházení a předkládá návrhy hodnocení zasílaných věznicí příslušným orgánům, navrhuje realizaci potřebných změn včetně aktualizace programu zacházení a přerazování ve skupinách vnitřní diferenciací v návaznosti na změny v chování a jednání jemu svěřených odsouzených, navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a do bezdrogové zóny.

Vychovatel se zúčastňuje jednání poradních orgánů ředitele věznice (odborných komisí) a veřejného zasedání soudu projednávajícího podmíněné propuštění nebo přerazování odsouzeného do jiného typu věznice.

K jeho dalším povinnostem patří realizace svěřené kázeňské pravomoci, zpracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice a přerazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění. Rovněž se podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce.

Musí znát odsouzené mající sklony k sebepoškozování, útekům, odsouzené vytypované jako možné objekty napadení nebo možné pachatele násilného jednání, odsouzené, kteří jsou vyšetřováni nebo obžalováni z další trestné činnosti, a ty, jimž by měl být nařízen další nepodmíněný trest odnětí svobody nebo přeměněn trest podmíněný na nepodmíněný, vytypovává odsouzené s aktuálními psychickými problémy. (NGŘ č. 21/2010)

V popisu úkolů vychovatele výkonu trestu jsou ještě úkoly organizační, jako například vedení osobních karet odsouzených, jejich zařazování na ubytovny, atd., ale výše popsané úkoly považujeme za důležité z hlediska programů zacházení.

3.2 Psycholog

Psycholog je odborný zaměstnanec oddělení, který poskytuje u odsouzených odborné psychologické služby, při jejichž výkonu je povinen dodržovat etické principy související s jeho profesí.

Je odborným poradcem ředitele věznice v psychologických aspektech výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (odsouzených i zaměstnanců). Zúčastňuje se jednání poradních orgánů ředitele věznice, podílí se na zkoumání vzniku příčin mimořádných událostí a navrhuje příslušná opatření k jejich řešení.

V potřebné míře psychologicky diagnostikuje svěřené odsouzené, zpracovává jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy, včetně doporučení pro program zacházení. Provádí psychologickou diagnostiku u vytypovaných odsouzených či dalších odsouzených na základě požadavků lékaře, popřípadě požadavku vedoucích zaměstnanců, podílí se na rozhodování o zařazení odsouzených do seznamu objektů možného napadení či ohrožení jiného druhu a vytipování konfliktních a psychicky labilních odsouzených.

Provádí s odsouzenými psychologické pohovory z podnětu odsouzených, zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků, poskytuje psychologické poradenství zaměřené na problematiku návratu do společnosti, provádí krizovou intervenci u osob v krizovém psychickém stavu, doporučuje další opatření pro zacházení s osobou v krizovém psychickém

stavu. Z odborného hlediska odpovídá za chod krizového oddělení, poskytuje psychologickou péči formou individuální nebo skupinové terapie nebo s jejími prvky, a to podle specifické kategorie odsouzeného, povahy daného případu a podmínek.

Podílí se v rámci své odbornosti na zpracovávání průběžného hodnocení programu zacházení odsouzených a hodnocení zasílaných věznicí příslušným orgánům a podává odborná stanoviska k přeřazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci.

Zapojuje se do zpracovávání konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení. (NGŘ č. 21/2010)

3.3 Speciální pedagog

Garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměrňuje výkon práce vychovatelů. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy.

Zpracovává, v rámci komplexního zacházení s odsouzenými a rozdělení činnosti pracovních týmů, koncepci na ucelené období při zachování zásad vnější a vnitřní diferenciaci pro jednotlivé kategorie odsouzených, která obsahuje zpravidla cílovou skupinu odsouzených, složky programu zacházení rozpracované v konkrétních projektech.

Může osobně vést aktivity programu zacházení z oblasti speciálních výchovných nebo vzdělávacích aktivit, které se zaměřují na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti a podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný soběstačný život.

Zúčastňuje se jednání odborných komisí, včetně poradny drogové a předkládá odborná stanoviska k přeřazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci, v návaznosti na změny v chování a jednání jemu svěřených odsouzených navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení a do bezdrogové zóny.

Spolupracuje se sociálním pracovníkem a zákonným zástupcem mladistvého při řešení přípravy mladistvého na budoucí povolání, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace, zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouze-

ných v případě, že ve věznici není zřízeno školské vzdělávací středisko Středního odborného učiliště Vězeňské služby. (NGŘ č. 21/2010)

3.4 Sociální pracovník

Základním úkolem sociálního pracovníka je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života.

Poskytuje samostatné sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost pro odsouzené, udržuje přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími, v místě věznice a podle potřeby i v místě trvalého pobytu odsouzených, zprostředkuje příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí pravidelné sledování vývoje dítěte, o které odsouzená žena pečuje ve věznici.

Spolupracuje se zákonným zástupcem a příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí při vyjádření k formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání; podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělávání.

Podává, v souladu s příslušnými předpisy, návrh výše sociální výpomoci při výstupu z výkonu trestu. (NGŘ č. 21/2010)

3.5 Vychovatel – terapeut

Vychovatel-terapeut realizuje individuální a skupinové terapie v rámci terapeutických programů a ve specializovaných odděleních.

Za speciální výchovné aktivity vychovatele-terapeuta se považují aktivity, které podporují takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný soběstačný život. Mezi ně patří aktivity zaměřené na práci s trestnou činností a na redukci poruchy.

Vede výcvikové, terapeutické, psychoterapeutické a další programy prevence sociálně patologických jevů, včetně poskytování krizové intervence. (NGŘ č. 21/2010)

4 PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ

V této kapitole chceme shrnout především fakta, která vyplývají z trestního zákona, ale protože v období výzkumu a psaní diplomové práce došlo v zákoně upravujícím podmíněné propuštění ke změnám, i když ve výzkumu jsme ještě nezaznamenali jeho faktický vliv, zmíníme zde i ony změny trestního zákona.

Institut podmíněného propuštění upravuje Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, §88.

23. listopadu 2012 byla rozeslána novela Trestního zákoníku zákon č. 390/2012 Sb., která upravuje některé odstavce zákona č. 40/2009 sb., avšak již s její samotnou účinností vystaly některé otazníky. Pokud pomineme její účel, kterým bylo jednoznačně snížení počtu vězňů v přeplněných věznicích (proto se jí říká vězeňská novela), novela nabývá účinnost 1. října 2012, ale ve Sbírce zákonů vyšla novela až 23. listopadu 2012, protože prezident tuto novelu vetoval a tím se vše opozdilo

Odstavce jedna až dva Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, §88 tedy k podmíněnému propuštění hovoří:

„Po výkonu poloviny uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a

a) může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo

b) soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného.

Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.“

Hlavní změnou novely trestního zákona č. 390/2012 Sb. v těchto odstavcích je, že odsouzený za přečin, který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, může být propuštěn po vykonání jedné třetiny trestu. K těmto formulacím je třeba si vysvětlit, co je to přečin. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Novela trestního zákona č. 390/2012 Sb. ještě dále umožňuje podmíněné propuštění, „... jestliže odsouzený za

přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, bude propuštěn i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění podle odstavce 1.“ (Česko, 2012, *kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony*)

Jde o takzvané ředitelské podmíněné propuštění, kdy ředitel věznice může ještě před vykonáním jedné třetiny podat soudu návrh na podmíněné propuštění. V praxi jde však o ojedinělé případy a většinou si odsouzený podává žádost sám, nebo jí za něj podávají rodinní příslušníci a vězeň se k této žádosti připojuje.

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, §88 ještě dále stojí:

„Soud při rozhodování podle odstavců 1 a 2 přihlédne také k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu a zda částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Jestliže odsouzený vykonával ochranné léčení před nástupem výkonu trestu odnětí svobody nebo v jeho průběhu, přihlédne soud i k projevenému postoji odsouzeného k výkonu ochranného léčení.“ (Česko, 2009, *trestní zákoník*)

Další změnou novely trestního zákona č. 390/2012 Sb. v §88, odstavci třetím je, že se způsob nástupu do výkonu trestu, tedy jestli odsouzený nastoupil sám, nebo byl do výkonu trestu dodán policií ČR, se posuzuje už jen u odsouzeného za zločin. Tato změna je velice výrazná, protože pokud se odsouzený za přečin skrýval a vyhýbal nástupu trestu, nemá toto již vliv na jeho projednání žádosti o podmíněné propuštění. Velice důležité je také to, že přihlížet zda částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem, se má u odsouzených za zločin. Přitom právě menší krádeže, podvody, neplacení výživného a další trestné činy, kdy poškození utrpěli újmu a jsou poškozeni, tedy právo by mělo dbát o narovnání křivdy, spadají do kategorie přečinu.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ještě v dalších paragrafech popisuje uložená omezení, zkušební dobu a přiměřené povinnosti při podmíněném propuštění, které byly rovněž novelizovány, avšak jejich důležitost pro naši práci není již tak vysoká, jelikož se zabýváme podmínkami propuštění na základě žádosti o podmíněné propuštění a ne omezeními po propuštění.

Všechny výše uvedené citace i porovnání mezi stavem před novelizací a po jejím uvedení nabývají důležitosti teprve v případě, kdy jsme si vědomi, kolika vězňů se týká institut podmíněného propuštění a kolika odsouzených se dotýkají změny uvedené do života novelizací.

Jelikož v době psaní této diplomové práce neměla Vězeňská služba ČR ještě zpracovanou statistickou ročenku za rok 2012, vycházíme při celkovém počtu žádostí o podmíněné propuštění z dat uvedených za rok 2011. Za tento rok bylo podáno 7155 žádostí odsouzených o podmíněné propuštění a z toho bylo 3046 žádostí zamítnuto, což činí 42,57% z podaných žádostí. Dle statistik dále vyplývá jeden velmi důležitý fakt, a to že v rozmezí uložené délky trestu od 0 do 3 let se nacházelo 14692 vězňů z celkového počtu 20541 odsouzených vykonávajících trest odnětí svobody. (VS ČR, 2013)

Z těchto dat se dá odvodit, že změny vyplývající z novely trestního zákona č. 390/2012 Sb., se mohly teoreticky dotknout přibližně 71,55% odsouzených. Nezabýváme se tedy malou sociální skupinou, ale skupinou v řádu tisícovek odsouzených, kteří si ročně podávají žádosti o podmíněné propuštění, přičemž tuto žádost, pokud byla zamítnuta, mohli odsouzení podat opětovně po roce. Dle novely trestního zákona č. 390/2012 Sb. mohou opakovaně podat žádost o podmíněné propuštění již po šesti měsících.

5 PSYCHOSOCIÁLNÍ PROBLÉMY SOUVISEJÍCÍ S UVĚZNĚNÍM

Pobyt ve vězení je jednou z nejhorších situací, do které se člověk může dostat. V různých škálách, které zátěžové životní situace srovnávají, bývá vězení řazeno nejvýše, zpravidla hned za takovou událostí, jako je případ úmrtí člena rodiny. UVěznění zahrnuje řadu zátěžových situací, včetně strádání v oblasti uspokojování psychických i některých fyziologických potřeb. (Fischer, 2006, s. 51)

K jedné ze zátěžových situací patří rovněž projednání žádosti o podmíněné propuštění a v časovém kontextu musíme hovořit o celém období zahrnujícím nejen dobu od podání žádosti, ale v případě zamítnutí žádosti především období, ve kterém se odsouzený s faktem zamítnutí vyrovnává. U odsouzeného tak může nastat regrese a situaci po zamítnutí žádosti může prožívat stejně, jako nástup do nového výkonu trestu odnětí svobody. S touto situací mohou být spojeny níže popsané projevy, ke kterým můžeme řadit agrese, suicidální chování, únikové jednání, a další.

Pokud bychom hovořili o uvěznění, může k němu dojít několika způsoby, mezi které patří buď uvěznění na základě rozsudku soudu a jeho výzvy k nastoupení do výkonu trestu, nebo se takto odsouzený může takovému nástupu trestu vyhýbat a pak je do výkonu trestu dodán policií ČR na základě příkazu k zadržení, nebo ještě před jednáním soudu o trestném činu je potenciální pachatel (podezřelý) vzat do vazby a po rozsudku soudu je převeden z vazby přímo do výkonu trestu. Ať již k uvěznění dojde jakýmkoli způsobem, jde o velmi zátěžovou situaci a můžeme hovořit o počáteční fázi v celém martyriu věznění.

Adaptabilita odsouzeného či obviněného je personálem věznic především v počátku uvěznění důkladně pozorována. Je důležité u vězněné osoby pozorovat, jak rychle se vyrovná s psychosociálními problémy, vyplývajícími ze ztráty svobody, důstojnosti, nezávislosti, bezpečí a v neposlední řadě i intimních vztahů. „Jedinec se musí v novém prostředí orientovat a adaptovat se na ně, což znamená, zvláště pro prvovězněné, bez jakýchkoli zkušeností, obrovskou zátěž.“ (Fischer, 2006, s. 51)

Rozdíl u člověka uvězněného z důvodů vazby, nebo z důvodu nástupu výkonu trestu je pouze v tom, že odsouzený již ví, jak dopadl soud, proto můžeme obě situace považovat za srovnatelné a Vágnerová (2004, s. 816) hovoří o reakcích na tuto zátěž, kterými mohou být **agrese**, zaměřena ať již na okolí, nebo proti sobě a **únik** v podobě stažení se do sebe, do fantazií, nebo k nemoci. Právě únik do nemoci bývá nejčastěji pozorován ve věznicích i

vazebních věznicích. Vězni se opakovaně hlásí na zdravotní oddělení s pocity bolesti v oblasti krajiny břišní, bolesti hlavy a často vyžadují po lékařích léky, na jejichž dostupnost si zvykli na svobodě.

V případě agrese jsou často zaznamenávány projevy autoagrese, kterou se projevuje potřeba uvolnění napětí, nebo také vydírání personálu. Dalšími častými projevy agrese je ničení vybavení cel, nebo napadání spoluvězněných.

Ganserův syndrom je specifickou variantou poruchy navozenou uvězněním, jehož hlavním příznakem je kvalitativní porucha vědomí projevující se tím, že člověk odpovídá na otázky přiléhavě, ale nesprávně, takže vyvolává dojem účelového chování. Tyto projevy jsou pozorovány u lidí v obtížných životních situacích. (Vágnerová, 2004, s. 816)

V případě vězně již odsouzeného se tato osoba musí smířit s novou, **stigmatizovanou rolí**, jež mu zůstane i po propuštění na svobodu, přichází o roli partnera, nebo rodiče, rovněž jeho profesní role se uvězněním změní, a pokud ho věznice nezařadí na pracoviště v oboru, který vykonával na svobodě, přichází i o vědomosti a dovednosti.

Vágnerová (2004, s. 815) popisuje psychické i tělesné potřeby, jichž je v důsledku uvězně- ní obtížné dosáhnout. Patří k nim **potřeba stimulace**, která je méně uspokojována, protože se jedná o prostředí stereotypní. **Potřeba citové jistoty a bezpečí** je uspokojována pouze symbolicky a přesto že se člověk spoléhá na zázemí domova, může tento pocit oscilovat s pocitem podezíravosti. Období uvězně- ní je zátěžovou situací pro vztahy partnerů a v ko- respondenci jsou bedlivě sledovány zprávy o rozpadu manželství či vztahu, které by mohly zvýšit riziko **suicidálního jednání**.

„**Potřeba seberealizace** rovněž nemůže být za těchto podmínek přijatelně resp. běžným způsobem uspokojována. U zkušených recidivistů ji může saturovat pocit moci a nadvlády nad spoluvězni, seberealizace má v tomto případě dokazování vlastní síly. ... Dominant- ním pocitem bývá nuda.“ (Vágnerová, 2004, s. 815)

K adaptační metodě, jak se přizpůsobit pobytu ve vězení patří **prizonizace**. Tu můžeme rozdělit na:

- a) **institucionalizaci** - při které se vězeň skutečně adaptuje na organizovaný způsob života, provázený ztrátou samostatnosti. Osobnost člověka degraduje, odnaučuje se samostatně rozhodovat a zmenšuje se jeho schopnost návratu do společnosti.

- b) **ideologizace** – osobnost přejímá normy a pravidla vězeňského prostředí. Neformálně se ztotožňuje s hodnotami a pravidly vězeňské subkultury. Akceptuje skupinovou identitu, která se stává jeho oporou. Adaptace se projevuje rovněž přijetím vězeňského argotu. Přijetím tohoto stylu života vězeň ztrácí pocit ztráty uvězněním.

(Fischer, 2006, s. 66-67)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM A JEHO METODOLOGIE

Výzkum je zaměřen na zjištění existence vztahu, nebo případného vlivu mezi institutem podmíněného propuštění, Programem zacházení, jako prvkem cílevědomého působení na odsouzeného k dosažení účelu výkonu trestu a prožíváním respondentů.

Výzkum se zaměřuje na oblast dynamického působení práva nejen na život člověka ve výkonu trestu, ale rovněž na pedagogický prostředek, který má téhož člověka formovat tak, aby došlo k dosažení účelu trestu.

Celý výzkum je procesem hledání porozumění složitým vztahům v penitenciárním prostředí, v různých časových obdobích u vybraných respondentů, se kterými jsou opakovaně vedeny rozhovory v závislosti na nových skutečnostech a měnící se situaci v jejich výkonu trestu.

Výzkum probíhal v období od června 2012 do února 2013 ve Vazební věznici Ostrava.

6.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

V České republice ročně několik tisíc vězňů podá žádost o projednání podmíněného propuštění, přičemž přibližně polovina těchto žádostí je vyřízena kladně, druhá polovina je zamítnuta. Nejde však pouze o formální řízení. Hovoříme zde o dynamickém procesu působícím mezi třemi objekty, kterými jsou Program zacházení, instituce podmíněného propuštění a sociální skupina osob odsouzených k trestu odnětí svobody.

Pro popis výzkumného problému diplomové práce lze použít širší vymezení, kdy výzkumným problémem je koncepce vlivu resocializační pedagogiky na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, vhodnost zákonných norem, včetně jejich úprav v listopadu roku 2012, ovlivňujících délku výkonu trestu odnětí svobody a podmínky propuštění na svobodu projednáním žádosti o podmíněné propuštění.

V užším vymezení se výzkumná část diplomové práce zabývá porozuměním vztahům vznikajících mezi působením práva, Programem zacházení jako prostředkem působení resocializační pedagogiky a odsouzenými vykonávajícími trest odnětí svobody žádajícími o propuštění.

Hlavními cíli výzkumu je tedy zjistit:

- 1) Zda projednávání žádosti o podmíněné propuštění ovlivňuje Program zacházení, jakožto nástroj resocializační pedagogiky odsouzených
- 2) Jaký vliv má projednávání podmíněného propuštění na tělesný a duševní stav odsouzeného, včetně jeho chování ve výkonu trestu odnětí svobody

Díličními cíli výzkumu je najít odpovědi na otázky:

- 1) Zda existuje možnost, že odsouzení očekávající na projednání žádosti o podmíněné propuštění ovlivňují svůj Program zacházení
- 2) Jsou-li si odsouzení vědomi vlivu jejich Programu zacházení na projednání jejich žádosti

Na základě těchto cílů byly stanoveny tři časové oblasti v životě respondentů, ve kterých byl sledován vznik a vývoj vztahu mezi výše jmenovanými objekty.

Prvním obdobím důležitým pro náš výzkum byla doba od vyslechnutí si rozsudku o podmíněném odnětí svobody po ukončení nástupního oddělení ve výkonu trestu. Toto období, ač se zdá jeho vymezení za příliš časný, je důležité právě pro sledování vzniku okolností ovlivňujících budoucí chápání resocializační pedagogiky respondentem.

Druhým vymezeným obdobím byl časový úsek výkonu trestu do projednání žádosti o podmíněné propuštění. Zde byly pozorovány jakékoli vztahy mezi všemi třemi objekty výzkumu.

Závěrečným obdobím byl výkon trestu po projednání, nebo odročení projednání žádosti o podmíněné propuštění. Toto období lze nazvat s nadsázkou časem následků rozhodnutí a to jak rozhodnutí soudu, tak postojí respondenta zaujatými před projednáním i po projednání žádosti. V tomto časovém úseku byl pozorován vývoj výkonu trestu dotazovaného a případný vliv na Program zacházení.

6.2 Použitý design výzkumu a technika sběru dat

Použita bude kvalitativní výzkumná strategie, o které Disman píše: „Posláním kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích.“ (Disman, 2002, s. 289)

Porozumění lidem, kteří se ocitli v situaci dalšího působení práva na jejich životy, je základním prvkem této praktické části. Všechny informace jsou subjektivního charakteru a budou vyjadřovat pocity, prožitky a zkušenosti z období před nástupem do výkonu trestu. Je to vhodná metoda, protože není postavena na souboru uzavřených otázek, ale empatickém rozhovoru.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, s. 50)

V kvalitativním výzkumu tedy nejde o nashromáždění relativně malého počtu informací od velkého počtu osob a jejich následné analýze na statistickém základě, ale cílem je spíše získat detailnější vhled do situace malého počtu lidí, jejich chápání a prožívání dané sociální reality.

Z předložených definic kvalitativního výzkumu vyplývá, že jakékoliv zobecnění na celou populaci či skupinu osob nacházející se v obdobné situaci, je velice problematické, není-li zcela nemožné. Výsledky výzkumu budou platné tedy především pro jednotku tohoto šetření a mohou poskytnout podnět pro další výzkumy dané problematiky.

Zvolenou technikou bude rozhovor. Přestože jde o verbální kontakt mezi tazatelem a dotazovaným, umožňuje nám tato technika také pozorovat reakce respondenta a popřípadě je i zaznamenávat. Jelikož v prostředí Vazební věznice je zakázáno pořizovat audio nebo video záznamy, budou všechny rozhovory s dotazovanými osobami zaznamenávány na záznamový arch, včetně poznámek o neverbálních reakcích, nebo podstatných změnách ve výkonu jejich trestu nevyplývajících přímo z rozhovoru. Právě podstatné změny ve výkonu trestu byly pro nás důležité, protože dokládaly upřímnost výroků respondenta v tom smyslu, že respondent nejen svůj názor, pocit či reakce v rozhovoru sdílel, ale mohli jsme pozorovat, zda se tyto výroky shodovaly rovněž s činy respondenta. Ke sledování změn u respondentů byly použity dokumenty Vazební věznice přístupné zaměstnancům, jako například vyhodnocení Programu zacházení a zápisy odborných zaměstnanců pracujících s odsouzenými.

Každý rozhovor byl ihned dále zpracován a byl vytvořen selektivní protokol v podobě záznamového archu, obsahující rovněž již zmíněné neverbální reakce. Tento byl přepsán v textovém editoru, připraven pro následné kódování.

Použit bude rozhovor, který by měl mít podobu volného vyprávění, včetně začátku i konce a respondent bude veden k tomu, aby vyprávěl sám. Připraven bude seznam témat a otázek, který bude sloužit k potřebě výzkumníka, aby nedošlo k opomenutí nějakého důležitého tématu, nebo k doplnění informací a vedení respondenta. Výhodou takového rozhovoru je variabilita výzkumníka při dotazování se a možnost pružně reagovat na základě situace.

6.2.1 Návod k rozhovoru a scénář otázek

Rozhovor bude mít podobu volného vyprávění a návod představuje soubor otázek nebo témat, která jsou předmětem rozhovoru. S níže uvedenými otázkami a jejich pořadím bude tazatel nakládat volně, více bude dbát na to, aby respondent hovořil sám od začátku až do konce a sdělil tak své osobní zkušenosti.

Soubor otázek bude tedy sloužit k nasměrování rozhovoru, kontrole témat důležitých pro diplomovou práci a případné doplnění zjišťovaných dat. Jde tedy o kombinaci narativního rozhovoru a rozhovoru pomocí návodu. Níže uvedený scénář nezahrnuje všechny otázky, jde pouze o témata, u nichž je předpoklad, že by je respondent mohl opominout jako nedůležité a pro výzkum by měly význam.

Níže jsou otázky rozděleny v závislosti na časovém úseku, důležitém pro cíle výzkumu:

- 1) Období od vyslechnutí si rozsudku o nepodmíněném odnětí svobody po ukončení nástupního oddělení ve výkonu trestu.

Zajímá vás předem o to, jak probíhá VTOS?

Zjišťoval jste způsob ukončení VTOS?

Na koho jste se obrátil při zjišťování informací?

Jak dnes zpětně hodnotíte kvalitu – hodnověrnost zjištěných informací?

Hovořte o nástupu do VTOS a prvních dojmech.

Od koho jste v prvních dnech ve VTOS získal nejdůležitější informace?

- 2) Období výkonu trestu do projednání žádosti o podmíněné propuštění

K čemu si myslíte, že slouží Program zacházení?

Jaký je váš Program zacházení?

Co je nejdůležitější při projednání žádosti o podmíněné propuštění?

Jak dlouho před projednáním podmíněného propuštění jste se začal na jednání připravovat?

Hovořte o svém stavu a prožívání v období, kdy jste čekal na projednání.

Navštívil jste v období před projednáním psychologa, nebo jiného odborného zaměstnance?

Jak jste hodnotil svou situaci a naději na úspěch při projednání?

- 3) Období výkonu trestu po projednání, nebo odročení projednání žádosti o podmíněné propuštění.

Porozuměl jste všemu, co soud vysvětloval, nebo požadoval?

Co jste po návratu na ubytovnu prožíval.

Jakou máte představu o dalším výkonu trestu?

Budete podávat opětovně žádost o podmíněné propuštění?

Stalo se po projednání žádosti něco výrazného, nezapomenutelného?

Má nějaký vliv na projednání žádosti o podmíněné propuštění Program zacházení?

6.3 Způsob vyhodnocování dat a metoda interpretace

6.3.1 Zakotvená teorie

Zakotvená teorie je designem kvalitativního výzkumu použitého v diplomové práci. Hendl ve své knize Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace (2008) popisuje využití této metody především podle autorů Strausse a Corbinové, kteří popisují tři základní prvky zakotvené teorie, kterými jsou koncepty, co by teoretické pojmy jako základní jednotky analýzy, kategorie, vznikají seskupováním konceptů a propozice vyjadřující konceptuální vztahy. (Hendl, 2008, s. 244)

Principem této metody není falzifikace hypotéz o konkrétním jevu, ale výběr výzkumného problému na základě představy výzkumníka a systematické shromažďování údajů o pozorovaných jevech včetně jejich následné analýze. Analýza dat však probíhá souběžně s jejich shromažďováním, a vznikem konceptů si výzkum sám žádá doplňování novými údaji, které jsou opět analyzovány. Tento cyklus končí teprve nasycením dat, což znamená, že údaje získané v terénu již nepřinášejí nové informace ke zkoumanému problému.

„Během celé práce s empirickým materiálem se porovnávají vzniklé koncepty a kategorie, získané v různých fázích analytické činnosti, mezi sebou nebo s určenými místy datového materiálu.“ (Hendl, 2008, s. 245)

Tímto opakovaným porovnáváním, formulacemi nových kategorií a zaznamenáváním poznámek o vztazích, asociacích, dojmech, vzniká návrh nové teorie zahrnující především formulaci vztahů mezi kategoriemi. (Hendl, 2008, s. 245)

6.3.2 Kódovací techniky v zakotvené teorii

Zakotvená teorie obsahuje rovněž jednotlivé postupy jak nakládat se získanými daty z terénu, přičemž nejdůležitější jsou specifické kódovací techniky, které budou níže popsány.

Tyto techniky jsou způsoby zpracování terénních dat, a přestože jsou teoreticky seřazeny v určité posloupnosti používání, tato není neměnným pravidlem a výzkumník může flexibilně přecházet od jedné techniky ke druhé v závislosti na potřebách výzkumu a jeho fázi.

Otevřené kódování je základní technikou, která je výzkumníkem použita především k vyhledávání témat v textu. V textu lze vyhledávat pasáže, celé věty nebo i odstavce důležité z pohledu výzkumného problému a tyto označovat abstraktním pojmem zastupujícím datový úsek. Text je tímto způsobem tematicky rozkryt a lze v něm jednotlivé pojmy seskupovat do vznikajících kategorií majících vlastnosti, vztahující se k jejich existenci. Takto analyzovaným textem pak vzniká požadavek na jeho doplnění, objevují se nové pojmy, které mohou iniciovat vznik zcela nové kategorie z důvodu rozdílné dimenze vlastností. Cílem otevřeného kódování je proniknutí do podstaty textu.

Axiální kódování zpravidla navazuje na otevřené kódování. „V průběhu axiálního kódování výzkumník uvažuje příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tvoří tak „osy“ propojující jednotlivé kategorie.“ (Hendl, 2008, s. 248)

Budeme hledat existenci vztahů mezi jednotlivými kategoriemi, přičemž se zaměříme na zkoumání jejich vzájemných znaků a vlastností. Za tímto účelem navrhli Strauss a Corbinová (1999) kódovací paradigma zobrazené níže. Existuje mnoho grafických znázornění jejich modelu. To nejjednodušší vypadá takto:

(A) PŘÍČINNÉ PODMÍNKY → (B) JEV → (C) KONTEXT → (D) INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY → (E) STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE → (F) NÁSLEDKY

(Strauss, Corbinová, 1999, s. 72)

Popis prvků znázorněných v paradigmatickém modelu:

Příčinné podmínky – události nebo proměnné vedoucí k fenoménu, nebo k jeho vývoji.

Jev (fenomén) – Název celého vztahu nebo schématu – sledovaný jedinec nebo výsledek.

Kontext – Záleží na volbě výzkumníka. Specifické parametry prostředí.

Intervenující podmínky - usnadňují nebo naopak znesnadňují strategie, použité v určitém kontextu, souvisejí se strategiemi jednání.

Strategie jednání – cílené a záměrné aktivity, reakce na fenomén.

Následky – důsledky akcí a strategií.

Účelem axiálního kódování je náhled výzkumníka na vztahy a propojení mezi koncepty, získání citu v chápání dat tvořících teorii, následně je možné zabývat se například centrálním problémem, nebo si položit nové otázky vedoucí k rozšíření zkoumané oblasti.

Závěrečnou fází je selektivní kódování, které je charakterizováno snahou o vyhledání hlavních témat a kategorií, které budou základními kameny vznikající teorie. V těch budou obsažena ostatní témata. Všechny koncepty, včetně jejich vzájemných vztahů mají těžiště v hlavních kategoriích. (Hendl, 2008, s. 251)

V závěru je součástí analýzy integrace, která vede ke komplexní organizaci částí teorie. Integrace je souhrnem poznatků, které kategorie, vztahy a dimenze jsou nejdůležitější, ukáže jádro teorie. Výsledkem integrace je vytvoření ústřední kategorie stmelující vše dohromady.

V průběhu všech fází kódování a práce s datovým materiálem jsou výzkumníkem shromažďovány poznámky, které jsou pracovním nástrojem výzkumníka, tvořící integrální součást v zakotvené teorii, zahrnující nejen myšlenky při analýze dat, ale i poznatky o

vznikající teorii. Tyto poznámky pak hrají významnou roli při samotné interpretaci nejen kódování, ale i zdůvodnění ústřední kategorie a popisu celé dějové linie vzniku vztahů, vedoucích k hlavnímu fenoménu.

6.4 Výzkumný vzorek

Pro výběr respondentů bude použit účelový (záměrný) výběr. Tento výběr neumožní širokou generalizaci závěrů, ale přesto mohou být zjištěné závěry užitečné. Zjištěné závěry budou platit především pro zde použitý soubor a pro další jedince, nacházející se v obdobné situaci a splňující stejné podmínky a kritéria jako tento vzorek.

Pro výzkum zaměřen na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je to jediné řešení, protože jde o výběrovou populaci. Cíleně tedy byli vyhledáni takoví odsouzení, kteří byli připraveni podat žádost o projednání podmíněného propuštění, tato žádost byla projednána a odsouzení byli ochotní se výzkumu zúčastnit a hovořit otevřeně o svých zkušenostech.

Výběr výzkumného vzorku probíhal v několika fázích. V první fázi, tzv. pilotní, která proběhla v červnu 2012, bylo vybráno dvanáct odsouzených, kteří splňovali výše zmíněná kritéria. Při tomto výběru nebyl brán zřetel na druh a rozsah trestné činnosti, pilotní fáze byla zaměřena především na ověření si správnosti časového zaměření a rozvržení oblasti výzkumu, způsoby kladení otázek a především jejich srozumitelnosti pro odsouzené a posouzení možných rizik, která by mohla vzniknout jako reakce na průběh rozhovoru. Na základě zjištění byly upraveny některé otázky, aby jejich srozumitelnost pro respondenty byla jednoznačná.

Z dvanácti odsouzených byl proveden následně užší výběr pěti respondentů a to z důvodu neochoty některých odsouzených podílet se na výzkumu dlouhodobě a ve dvou případech byl důvodem plán odsouzených podání žádosti o podmíněné propuštění až po jejich přemístění do mírnějšího typu věznice.

Pro účel diplomové práce budou dotazovaní označeni velkým písmenem R a pořadovým číslem.

7 REALIZACE VÝZKUMU

7.1 Analýza a interpretace rozhovorů

Rozhovory s respondenty probíhaly průběžně v aktuálních časových úsecích z pohledu témat výzkumu. Dotazovaní se tak mohli vyjadřovat k otázkám a své situaci nejen pod vlivem emocí z čerstvě prožité situace, ale někdy i s odstupem času. Většina rozhovorů probíhala v terapeutické místnosti, na kterou jsou dotazovaní již zvyklí z psychosociálních terapií a navozuje pocit klidu a bezpečí. Některé rozhovory však proběhly zcela spontánně, v prostorách ubytoven, ihned po návratu respondenta ze soudního jednání a jejich iniciátorem byl někdy i sám respondent.

Na základě kódování textu získaného z rozhovorů vznikly kategorie, které mají svou vlastní dimenzi pro respondenta (důležitost, aktuálnost, atd.) a jsou mezi sebou navzájem propojeny vztahy, podmínkami, příčinami, důsledky. Z tohoto důvodu bude analýza rozhovorů a kategorií provedena napříč časovou osou a hlavním zřetelem bude samotná kategorie.

Pro přehlednost uvádíme níže seznam kategorií, které vznikly z tematického kódování textu rozhovorů, jejichž funkce v některých případech může být již od počátku determinující pro vznik dalších kategorií, které následně ovlivňují existenci hlavního fenoménu. V dalších podkapitolách následuje interpretace jednotlivých kategorií.

Seznam kategorií:

- Zdroj informací
- Komunikace se zaměstnanci
- Podmínky kladného projednání žádosti o PP
- Náзор na soud před a po projednání
- Aktivity, abychom se nenudili
- Víím o podmíněném propuštění a znám termín
- Jak se chovat a čemu se vyhnout
- Kázeňské tresty a odměny
- Aktualizace PZ

- Psychosomatické problémy

7.1.1 Zdroj informací

Způsob získávání informací a jejich zdroj, hraje velkou roli v období po odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody, i v celém výkonu trestu. Je to jeden z klíčových determinantů, protože do značné míry ovlivňuje chování odsouzeného respondenta, jeho rozhodování, ale i emoční stabilitu.

„Jo jasně, bavila jsem se o tom s manželem. Ten už seděl dvakrát, ten co jsme spolu zrovna žili v jeho bytě. Tak mi všechno vykládal.“ R1

„Hned jak jsem měl po soudu a věděl jsem, že už to nemá cenu, že ten právník s tím už nic nezmůže, jsem s ním mluvil a on mi říkal, že i když jsem dostal tři roky, že jak se bude blížít polovina trestu, tak mu mám zavolat a podáme to pépěčko.“ R2

„V rodině o tom věděli, co se stalo a že mám kvůli toho květinářství samé soudy, no a jeden známý z rodiny už měl jeden škrálop. Zašel jsem za ním a on seděl v Opavě, prý to tam je podobné jako tady. Říkal mi, že mám raději nastoupit sám, až mi pošlou od soudu rozhodnutí. Protože až si budu dávat žádost o PP, tak se k tomu prý přihlíží, jestli jsem byl dodaný, nebo ne.“ R3

„U soudu mě nikdo nezastupoval, byla jsem tam sama. Ani jsem se nikoho neptala co a jak. Počkala jsem, až mi přijde dopis od soudu a čekala do posledního dne, kdy mám nastoupit.“ R4

„Advokát mi hned u soudu řek, že si nemám lámat hlavu, že existuje nějaká půlka a že jak jsem prvotrestaný, tak mě určitě pustí domů. Ptal jsem se ho, kolik to zase bude stát a říkal, že za sepsání půlky bere pět tisíc.“ R5

Čtyři respondenti se od začátku rozhovorů shodli na tom, že ještě před nástupem do výkonu trestu, byli nějakým způsobem seznámeni s existencí institutu podmíněného propuštění.

Při dotazu, zda znali konkrétní podmínky, které musí splňovat pro projednávání žádosti, reagovali takto:

„To mi taky říkal, že si musím podat půlku a že mě pustí. Že jako pouští většinou když není dlouhý trest a jsem poprvé.“ R1

„No nic více neříkal. Hlavně si to musím odsedět do té poloviny a nedělat žádné problémy. Podle toho jak to říkal, jsem to bral jako jasnou věc, že půjdu v polovině.“ R2

„Ten rodinný známý jenom mluvil o tom nástupu. Až potom, jak jsem byl tady, jsem zjišťoval více informací. Venku na to nebyl čas. Musel jsem všechno přepsat na manželku a zařídit obchod, aby to fungovalo, i když budu tady.“ R3

„Říkal, že na to je ještě čas, že za mnou přijede, až nastoupím a všechno mi řekne, co mám zařídit. Tak jsem s tím počítal, že to všechno zařídí.“ R5

Dle zjištěných dat, dotazovaní nejsou příliš informováni o podmínkách, které by měli splňovat při podání žádosti o PP, a z rozhovoru lze odvodit, že nebyli nikým ani informováni co vlastně podmíněné propuštění je. Někteří respondenti hovoří pouze o informaci týkající se prvotrestaných a neděláním problémů, dominantní je však skutečnost, že trest se dá zkrátit o polovinu doby. Zde pozorujeme již začínající psychickou vazbu na „novou naději“, kterou je fixace respondentů na polovinu doby strávené ve výkonu trestu.

Po nástupu do výkonu trestu, se zdrojem všech informací stávají ostatní odsouzení, kteří nově příchozí respondenty zaručeně přesně informují o všem, co potřebují ke svému životu v novém prostředí.

„Ale když jsem přišla tady, všeci říkali, že tady se nepouští. Prý ta soudkyně pořád vyhrává. ... A jak sem přišla tady, tak holky hned říkaly, že to je jedno kolik mám pochval, že u pépěček se na to nehledí. To se dovíte hned všechno na cele. Ta co jsem s ní byla, pořád mlela, všechno věděla.“ R1

„Jak jsem nastoupil, tak jsme byli jako přírůstci na jedné cele tři. Ten jeden byl už podruhé zavřený, tak nám popisoval, jak všechno funguje, že si máme dávat bacha na koňování a křičení z oken, no řek nám všechno a hodně machroval, že už to zná.“

R2

„Říkal jsem si, že až tady budu, musím dávat velký pozor, abych se do něčeho hned nenamočil, jak to člověk vidí v těch filmech. Ale ze začátku jsem se z toho vůbec nemohl vzpamatovat. Už ten pocit, jak se za mnou zavřely ty dveře od cely a nemáte kliku. Bylo mi úplně jedno, kdo mi co říká, až později na ubytovně jsem začal vnímat nějaké pravidla mezi lidmi a byli tam takoví, co mi řekli a ukázali, co mám dělat.“

R3

„Ženské Vám řeknou i to co neví. Popsali mi hned, jak jsem byla na cele, kde jsou ženské věznice, kde se dá pracovat a kde ne. A že se mám snažit zůstat tady, že je to tady jak v dětském táboře. Tak jak se mě někdo ptal, jestli chci do práce, tak jsem hned souhlasila.“ R4

Ani v jednom rozhovoru se neobjevila informace o zaměstnanci, který by vedl s odsouzeným respondentem rozhovor, nebo jej informoval o důležitých aspektech výkonu trestu. Můžeme usoudit, že je tento jev možné přičíst částečně tzv. šoku z uvěznění, nebo přehlce- ní podněty, při kterém si člověk v nové situaci vybírá životně důležité informace. Při přijí- mání nových informací hraje velkou roli také to, že spoluodsouzení mohou na nového člo- věka působit takřka nepřetržitě, což není možné ze strany zaměstnanců.

„No všechno bylo jinač. On seděl ve velkém lagru, ale tady je to jiný. Říkal, že mám hlavně sbírat pochvaly a všude chodit a nedělat průsery. Že jak budu sekat dob- rotu tak mi to uteče a pustí mě na PP. A jak sem přišla tady, tak holky hned říkaly, že to je jedno kolik mám pochval, že u pépěček se na to nehledí. A je to tu i jiné s oblečením, s ubytováním, jídlem, no prostě je to jiné než říkal.“ R1

Role „šířitele“ informací je důležitá a zjišťujeme, že respondent, který se ocitl ve výkonu trestu poprvé, se stal převážně obětí dezinformací, nebo nebyl o podstatných skutečnostech informován vůbec.

7.1.2 Komunikace se zaměstnanci

Další kapitola se věnuje kategorii rovněž z oblasti informací a to komunikaci se zaměstnanci. Otevírá se nám tak ihned možnost porovnání zdrojů, procesu předání a hodnoty informací. V rozhovorech respondenti dokazují, že na časové ose jejich pobytu ve výkonu trestu, jsou zaměstnanci vnímáni opožděně.

„Mluvili se mnou normálně policajti, když se vydávalo jídlo, nebo jsme šli na vycházku a pak na ubytovně jsem mluvil s naším vychovatelem. Ale to bylo jen když přišel pro poštu, nebo jsem dával nějakou žádost.“ R2

„Až později jsem poznal vychovatele, ten k nám pak chodil a všechno vyřizoval. Na všechno jsme napsali žádost a on nám řekl, co k tomu ještě potřebujeme. Taký nám dával informace o nějakých akcích.“ R3

„Těch, kteří za mnou ze začátku byli, bylo hodně. Vzpomínám si, že jsme se fotili, pořád něco vyplňovali, taky u doktora jsme byli. A všechno bylo nové. Kdo by si to pamatoval, kdo je kdo.“ R 5

Je zcela logické, že pro prvotrestané respondenty jde zpočátku o příliš mnoho podnětů, než aby si mohli pamatovat detaily. Systém Vězeňské služby však s odsouzenými pracuje hned od začátku jejich nástupu do výkonu trestu, tím že mezi úkony patří rovněž zpracování komplexní zprávy, na jejímž základě pak vzniká program zacházení. Jeho vznik a naplňování stvrzuje odsouzený svým podpisem. Jak vyplývá z dalších úryvků, podpis i smysl programu zacházení, zaniká mezi mnoha dalšími podpisy a nesčetnými úkony v počátku výkonu trestu.

„No jak jsem nastoupila tak jsem pořád podřimovala, protože jsem předtím venku jela na perníku, a to nespíte a fungujete. Tak jak mě sebrali policajti, už jsem byla ospalá a tady jsem pořád spala, tak jsem si toho moc ani nevšímalá, co říkají. Dycky jsem potom podepsala, co potřebovali, abych měla klid.“ R1

„Asi si mě brali na nějaké pohovory a nějak si i vybavuju, že jsem ten program zacházení podepisoval, ale to je už dávno. Dal mi na výběr, na jaké aktivity chci chodit a co bych tady chtěl dělat. Jako jakou práci jsem myslel.“ R2

„Bylo toho na mě příliš. Trvalo to dlouho, než jsem se tady vyznal a z počátku mě vodili jako ovci. Tak jsem si připadal. Kde mi řekli, ať jdu, tam jsem šel, co mi řekli, ať podepišu, podepsal jsem. Takže jen matně si vzpomínám na výběr nějakých aktivit, ale to jsem stejně pak všechno změnil.“ R3

Vzniká tak otázka, zda lze celý proces vzniku Programu zacházení sladit s psychickým stavem odsouzeného respondenta, nebo odložit na dobu, kdy prvotní zátěž pomine, aniž bychom se nedostali do rozporu s legislativou, upravující tento proces.

V rozhovorech byla zaznamenána vybavitelnost vzpomínek na kontakt s odbornými zaměstnanci především v situacích, ve kterých odsouzení respondenti řešili své problémy, nebo potřebovali naplnit své potřeby.

„Nejdůležitější pro mě bylo, jak mi vysvětloval, jaké jsou pravidla a postup, než se dostanu ven a na přeruško. ... Ptal jsem se všech, co jsem k nim chodil na ty aktivity, co mám dělat, aby mě u toho projednání pustili. A oni mi řekli, které dokumenty ta soudkyně chce vidět.“ R2

„S vychovatelem hovořím o všech důležitých věcech. Vyřizuje žádosti o balíky, schvaluje moje věci na převzetí u návštěvy, prostě všechno co potřebuju. Jednou jsem byl i u psychologa, když jsem na tom nebyl nejlépe a speciálního pedagoga, když jsem potřeboval upravit ten PZ.“ R3

„Vychovatelka i speciální pedagog mi pomáhali v kontaktu s probačkou, pracovním úřadem, když jsem nemohla sehnat žádný příslib práce pro soud. Taky paní sociální mi pomohla vyřídít novou občanku. Každý tady na ně zkouší, co z nich dostane a jak daleko se dá zajít. Jinde by se o Vás tak nestarali, jako tady.“ R4

„Hlavně nám můžete napsat odměny, abychom mohli ven na vycházku a abychom měli dobré hodnocení pro soud. Ta nová psycholožka je taky dobrá. Byl jsem u ní, když jsem potřeboval s někým mluvit, jak mě nepustili na PP, a fakt se mi ulevilo, že jsem to mohl někomu říct.“ R5

Z pohledu respondentů, jsou odborní zaměstnanci spíše v roli chův, starajících se o jejich spokojenost.

7.1.3 Podmínky kladného projednání PP

Tato kategorie obsahuje všechny domněnky, pocity i reálné informace respondentů, nabyté vlastní zkušeností, nebo zprostředkovaně přes spoluodsouzené, či zaměstnance. Názory respondentů na podmínky se však měnily průběžně v závislosti na době před projednáním žádosti, nebo po projednání žádosti. Zjišťovali jsme, jak velkou roli v této kategorii bude mít také skutečnost, že vešel v listopadu 2012 v platnost Zákon č. 390/2012 Sb., který upravil podmínky pro kladné projednání žádosti, ale ještě v rozhovorech provedených v měsíci lednu nebyly zaznamenány rozdíly v chápání podmínek odsouzenými respondenty.

„Že jako pouští většinou když není dlouhý trest a jsem poprvé.... Že jak budu sekat dobrotu tak mi to uteče a pustí mě na PP. ... holky říkaly, že se žádost podává tak měsíc předem a potom se čeká na termín. Ale nevím, jestli to nemám podat později, aby to jako vypadalo, že už mám více odsezené. ... Hodnocení, co jsem podepisovala, mám dobré a jestli se bude ptát, kde budu bydlet, tak řeknu, že u toho manžela co jsem s ním předtím žila, než mě zavřeli. ... Jo, mám ji donést, ten příslib práce. ... Seženu si příslib práce, abych měla potvrzení, kde budu dělat, až mě pustí.... Musím napsat těm poškozeným, že jim teď nemůžu nic zaplatit, bo jsem ve vězení, ale aby počkali, až mě pustí a u soudu jí pak ukážu lístky z pošty, že jsem jim psala. Napíšu na Probační službu, že chci spolupracovat a to by asi mělo stačit.“ R1

Přestože tento text, složený z úryvků rozhovorů respondentky v různých situacích a obdobích jejího výkonu trestu, může působit nekompaktním dojmem, vyjadřuje většinu požadavků, které odsouzení respondenti ze strany soudu vnímají. Nutno předeslat, že zde nehodnotíme podmínky z pohledu zákona, neboť to nám nepřísluší, ale z pohledu jejich pů-

sobnosti na lidskou psychiku a chování. První věta vyjadřuje podmínku prvotrestanosti. Mezi dotazovanými se všeobecně má za to, že prvotrestaný má blíže k jakési „morální čistotě“ a hlavně ještě není recidivista. Z toho také pramení pocit, že mají větší šanci na kladné vyřízení PP.

„*Sekat dobrotu*“ můžeme dát do souvislosti s kladným hodnocením ze strany Vězeňské služby, které považují respondenti za důležité.

„Každý tady ví, že se na soud píše hodnocení a my ho před odesláním dostaneme přečíst a podepíšeme to.“ R5

„Existuje zde systém odměn, které se postupně dají využít k opuštění věznice. Kromě toho pokud nemáte tresty, jenom odměny, znamená to kladné hodnocení k soudu. To potřebujete, když chcete jít do áčka, nebo na půlku.“ R3

Hodnocení k projednání podmíněného propuštění je vnímáno jako samozřejmé a pro odsouzené respondenty to znamená, především nemít kázeňské tresty, mít pochvaly.

Další stopou po taktizování dotazovaných je zmínka o podání žádosti s časovým zpožděním, aby vznikl dojem, že respondent je ve výkonu již přesčas.

„Ale nevím, jestli to nemám podat později, aby to jako vypadalo, že už mám více odsezené.“ R1

„Na podání jsem si raději počkala. Stejně nemám kde spěchat. Venku mě nic nečeká a vypadá to líp, když už mám odsezené skoro dvě třetiny.“ R

Respondenti řešili rovněž stejný problém, který můžeme vypozorovat v hlavním úryvku. Tedy problém s bydlením. Tato pro někoho banální záležitost, je opakovaně jedním z centrálních otázek při projednávání podmíněného propuštění.

„...a jestli se bude ptát, kde budu bydlet, tak řeknu, že u toho manžela co jsem s ním předtím žila, než mě zavřeli.“ R1

Tímto způsobem přistupují respondenti k doložení, kde budou bydlet, v případě kladného rozhodnutí. Tento přístup, je rovněž jedním z nejčastějších důvodů odročení projednávání, přestože jsou odsouzení na toto předem upozorněni.

„Nevěděla jsem, že je to tak důležité a myslěla jsem, že když jí řeknu, že jsem od dětského domova bydlela na ubytovnách, podle toho kde jsem měla práci, tak to pochopí.“ R4

„Ještě, že tam byla jako veřejnost manželka. Jak se zeptala, jestli mám zajištěné ubytování a jestli moja o tom ví, že se k ní nastěhuju zpátky, jak se vrátím, tak jsem myslel, že si dělá srandu. Tak jsem ji hned řekl, ať se jí zeptá, dyť tam sedí. A ta to hned potvrdila.“ R2

„Dva měsíce byly v čudu. Ta soudkyně si to chtěla ověřit, jestli tam budu bydlet, tak mi to odročila o měsíc. Pak onemocněla přísedící, ta jako vůbec nepřišla do práce, tak to bylo zrušené celé a nakonec se to projednávalo vlastně až po dvou měsících.“ R5

Mezi podstatnými podmínkami dále dotazovaní uvádějí tzv. příslib práce osvědčující pro odsouzeného propuštěného na svobodu jistotu zaměstnání. O způsobu zajištění si takového příslibu a jeho praktické realizace zde nechceme polemizovat, bylo by to jistě zajímavé téma samostatného výzkumu. Respondenti však v rozhovorech dokazují, že i tuto podmínku se snažili splnit.

„Slyšela jsem o tom, jak příbuzní ostatním sháněli venku práci a hlavně to potvrzení pro soud. Já ale venku nemám, na koho bych se obrátila, tak jsem se zapojila ve věznici do projektu Profesního poradenství, kde mi pomáhali i s určením jakou práci bych mohla venku dělat. Nakonec mi dali i výběr z pracovních míst podle mého bydliště a na pět nabídek i na pracovní úřad jsem napsala. To u soudu stačilo.“ R4

„Brácha mi sehnal příslib práce od známého, co dělá v lese a zaměstnává i nějaké lidi. Bylo tam, že mě přijme a plat za kolik bych tam dělal. To jsem měl hned na prvním jednání, bo jsem o tom už slyšel, že si to mám obstarat.“ R5

V hlavním textu na začátku kapitoly respondentka jmenuje ještě dvě, z pohledu odsouzených důležité podmínky, a to vyrovnání se s poškozenými a spolupráci s probační a mediální službou. Zatím co PMS za odsouzenými po navázání kontaktu do věznice dochází, v případě poškozených musí respondenti vyvinout aktivitu sami.

„Jsem jim psal, aby počkali, až vylezu, že jim to teďka platit nemůžu, bo nemám z čeho. Myslíte, že na to brali ohled? Všecko hnali přes soud a exekutora. Moji doma vzali všecko a ještě mi napsali, ať tu zůstanu co nejdéle. Jenom ten jeden odepsal, že počká a pak si se mnou domluví splátkový kalendář. Tak aspoň něco jsem mohl ukázat.“ R5

„U soudu jsem předložil, že mám všechny pohledávky vyřešeny. Od všeho jsem měl výpisy z účtu, nebo alespoň ústřižky od složenek. Takže to pro mě nebyl problém. Už doma jsem věděl, že to jednou budu potřebovat.“ R3

Kategorie Podmínky kladného projednání PP se nám může zdát jako seznam právnických podmínek, ale v našem výzkumu má roli důležitého determinantu, jde vlastně o přímé působení práva na respondenty, které nezůstává bez odezvy.

7.1.4 Názor na soud před a po projednání

Tato kategorie vznikala mezi posledními, jelikož se nám opakovaly informace od respondentů, popisující subjektivní pohledy na soud jako právní subjekt, ne jako na proces, a to ve všech časových obdobích. To znamená od nástupu trestu, kde částečně souvisí se zprostředkovanými informacemi, přes období jednání, až do doby po rozhodnutí soudu.

„No, oni to tady počítají jak na fotbale. Po pépěčkách je třeba výsledek 7 : 2 pro soudce. Dva pustila, sedm zamítla. Tak mi bylo jasné, že šanci moc nemám.“ R1

„Každý tady ví, že je zaujatá. Kdysi, jak tady soudil ten chlap, to bylo jiné. Měl jste normální šanci se na PP dostat. Ona vymýšlí všecko, jenom aby Vás nemusela pustit.“ R2

„Hodně jsem uvažoval o tom, že než budu mít půlku, měl bych si podat žádost o áčko. Pro rodinu by to sice bylo asi daleko na dojíždění, ale na pépěčko bych byl u jiného soudu a měl bych větší šanci, než tady.“ R3

„Co jsem já slyšela od těch, co se vrátili a zamítla jim to, tak je prý nevyzpytatelná. Ale lidi toho hodně namluví a zvláště tady se jim dá věřit každé druhé slovo.“ R4

„Všichni mě tu straší a jak vidím ty nervy těch lidí, co mají termín, tak nevím, co potom budu dělat já. Stejně je to divné, že je tu ten samý soud a když jsou nemocní tak se nesoudí. Měli by to potom dohnat a ne furt odkládat.“ R5

V období projednávání byly tyto názory emočně zabarveny a pro náš výzkum, byly důležité především prožívané emoce, neboť názor na soud byl především ventilací tenze a po obsahové stránce neměl příliš velkou hodnotu.

„Řekněte mi, co ještě chce? Dyť sem ji řekla, všechno na co se mě ptala. Já si myslím, že kdyby mě chtěla pustit hned, tak mě pustí a neprotahuje to.“ R1

Pohled respondentů na soud, jako státní instituci, se radikálně nezměnil ani po konečném rozhodnutí soudu.

„Vůbec jsem jí nerozuměl, co po mě chce. Jak se mě furt ptala, jestli jsem pochopil, pro mě nepouští tak mě málem trefilo. Co jsem jí na to měl říct? Jenom jsem kýval jak osel.“ R5

„Vůbec mě to nepřekvapilo. A chovala se opravdu jinak, než popisovali ostatní. Byla jsem připravená, že se bude ptát na tu práci jako u všech a ona se zaměřila na to bydlení. Připadá mi to, že když chce, tak si vždycky něco najde.“ R4

„Jsem překvapený a byla v pohodě. Logicky chtěla to, co jsem čekal, že by asi mohla chtít. Je dobře, že jsem neodešel do áčka. Mám to už za sebou.“ R3

Z vybraných respondentů, byla kladně vyřízená žádost na první jednání právě u posledního citovaného dotazovaného. Jeho hodnocení je rovněž podbarveno emocemi, výjimečně však pozitivními.

7.1.5 Aktivity, abychom se nenudili

Jako jedna z klíčových kategorií, v práci zkoumající vztah mezi podmíněným propuštěním a Programem zacházení, byla definována kategorie aktivit a již v části názvu „abychom se nenudili“ vyjadřujeme postoj, pochopení a přístup respondentů k celému Programu zacházení. Aktivity, jak vyplývá z níže uvedených částí rozhovorů, jsou hlavní myšlenkou, kterou si dotazovaní vybavují při dotazech na jejich Program zacházení.

„To jsou ty aktivity, co mám. Chodím na sál, kde je posilovna a hrajem tam i florbal, a potom tam mám ještě ten kroužek šikovných rukou. To někdy vaříme, nebo něco vyrábíme s paní vychovatelkou. A chodím ještě na zeměpis. Tam vždycky chvíli o něčem mluví a pak se díváme na nějaký dokument o té zemi. To mě baví. ... No něco tu dělat musíme a jak někdo nechodí do práce, tak by se tu unudil.“ R1

„Je to ten seznam aktivit, na které musíme chodit. Na začátku mi dali na výběr, na co budu chodit a teď pro nás přijdou a berou nás na to, co kdo má. Na nástěnce nám to visí, kdy se chodí na sál a na počítače, tak podle toho se řídíme.“ R2

„Myslím, že to je nějak s působením té resocializace jak se tomu říká. Dostal jsem na výběr, co bych tady chtěl dělat, tak chodím i na terapie, relaxace, akvaristiku. Taky tam má vzdělávání. To probíhá na počítačové učebně a učím se němčinu.“ R3

„Je to výhodné mít co nejvíce aktivit. Nejraději chodím šít do Kiwanisu. Tam sijeme celé hodiny pro hračky pro dětské domovy a nemocnice, tak mi to rychleji utíká. Když jsem nemohla jít do práce kvůli soudům, tak chodím častěji tam, jinak bych se tady z toho zbláznila. A má to výhodu, že za to dostáváme pravidelně odměnu.“ R4

„To se pořád nějak vyhodnocuje a my to podepisujem. Jak mi to vyjde tak chodím do posilovny, nebo na kulečnick, s chlapama dáme někdy i florbal. Někdy jak jsem utahaný z práce tak nejdu, ale jak není co dělat, tak to přijde vhod.“ R5

V průběhu rozhovorů bylo zjištěno, že respondenti vlastní Program zacházení neznají a tudíž jej nemohli dávat ani do souvislosti s vlastní trestnou činností, hodnotami ve svém životě, nebo působením na jejich chování. Se všemi respondenty bylo v rozhovorech hovořeno o jejich Programu zacházení a složkách, jako například pracovní aktivity, utváření vnějších vztahů a především hlavních cílů PZ. Reakce dokazovaly, že tento nástroj není dostatečně využíván, není odsouzenými respondenty ani pochopen a nepovažují ho za podstatný.

„No myslím, že už tam mám jenom ty nejdůležitější aktivity. On mi to říkal, ale já si to všechno nepamatuju, co tam mám. A co by tam mělo ještě být, kromě toho, kde mám chodit? Však jak on tu bude, tak se ho ještě radši zeptám, ať zas nemám problémy.“ R1

„To sem ani nevěděl, že tam těž je. Dyť to je normální, že někdo chodí do práce a pro někoho tu práce není. R2

„Netušil jsem, že by tam mohlo být něco, co se týká návštěv a kontaktu s rodinou. Ani mě nenapadá, jak by se to hodnotilo. A ty hlavní cíle, jak se tak dívám, mám napsané podle čeho?“ R3

„Od té doby, kdy jsem to podepsala, jsem už zapoměla, co tam všechno je. Člověk si asi nejvíce pamatuje ty aktivity, protože ho baví a vidí je pořád na nástěnce.“ R4

„Já si myslím, že to je jenom formalita, zas jeden podepsaný papír. Třeba těm cílům vůbec nerozumím, jako co s nima. Chodím do práce, sem tam zajdu na sál a stačí.“ R5

O zjištění těchto skutečností z rozhovorů, jsem hovořil opakovaně i se speciálními pedagogy. Jedním z pozitivních výsledků výzkumu, bylo rozhodnutí speciálních pedagogů, po sestavení Programu zacházení dávat jeho tištěnou verzi odsouzeným. Tento úkon samozřejmě neřeší práci dalších odborných zaměstnanců s tímto nástrojem, ale může to být jedním z kroků k lepšímu využívání Programu zacházení.

7.1.6 Vím o podmíněném propuštění a znám termín

Na skutečnost, že respondenti jsou ve většině případů seznámeni s existencí institutu podmíněného propuštění, mají byť jen nejasnou představu o jeho podmínkách a počítají s touto alternativou ukončení výkonu trestu odnětí svobody, jsme se setkali již v kategorii Zdroj informací a Podmínky kladného projednání žádosti o PP.

V popisu této kategorie se tedy věnujeme jinému aspektu sledovanému v rozhovorech, a to fixací respondentů na tento termín a určitou „neschopností vidět dále“ ve výkonu trestu, pokud bude žádost zamítnuta.

„... když jsem dostal tři roky, že jak se bude blížit polovina trestu, tak mu mám zavolat a podáme to pépěčko. ... Hlavně si to musím odsedět do té poloviny a nedělat žádné problémy. Podle toho jak to říkal, jsem to bral jako jasnou věc, že půjdu v polovině.“ R2

„Samozřejmě, že s tím počítám. Nedokážu si představit, že bych tady měl být celou tu dobu, co jsem dostal. Člověk to má už tak nějak zkalkulované, kdy to asi bude a pak záleží na tom, jestli to vyjde. ... Říkal mi, že mám raději nastoupit sám, až mi pošlou od soudu rozhodnutí. Protože až si budu dávat žádost o PP, tak se k tomu prý přihlíží, jestli jsem byl dodaný, nebo ne.“ R3

„Ze začátku jsem si to propočítávala, kdy by mi to vycházelo, kdy bych to měla poslat na soud a pořád jsem o tom slyšela na ubytovně. Až mě to nakonec unavilo a řekla jsem si, že si to raději v hlavě posunu na ty dvě třetiny a bude mi líp. Hlavně když to vyjde pak. A když nevyjde? Nevím.“ R4

„... existuje nějaká půlka a že jak jsem prvotrestaný, tak mě určitě pustí domů. ... Tak jsem s tím počítal, že to všechno zařídí. S žádnou jinou možností jsem ani nepočítal. To prostě musí vyjít. Budu mít na to advokáta a toho si neberou všichni. A pustili i ty, co ho neměli. Mám venku samé dluhy, tak v tom nemůžu rodinu nechat.“

R5

Vědomí existence poloviny trestu, vytváří dle našich zjištění nejen z rozhovorů s respondenty, ale i z jejich neverbálních reakcí, cíl, kterého musí dosáhnout. Jakmile jsme začali s respondenty hovořit o celé době výkonu trestu a možnosti zamítnutí, projevovala se u nich minimálně nervozita, posléze i podráždění a rozladěnost. Skutečnost celé doby vyměřené soudem, kterou by měli strávit ve vězení, byla pro ně nepřijatelná.

Výjimku mezi odsouzenými v takovémto prožívání tvoří odsouzení bez domova, kteří v uvěznění hledají bezpečí, teplo, pravidelnou stravu. Někteří se dokonce záměrně snaží páchat takovou trestnou činnost, aby se v podzimních dnech znovu ocitli ve výkonu trestu. Ve vazební věznici jsme se však setkali pouze se třemi odsouzenými, praktikujícími tento způsob života a nepatřili do našeho výzkumného vzorku. Poskytli nám však možnost, vidět otázku podmíněného propuštění z jejich pohledu.

Tato kategorie se dá rozdělit na dvě subkategorie, a to „vědět o podmíněném propuštění“ a „znát termín projednání žádosti“. První subkategorii jsme se věnovali v předešlých citacích, nesmíme však opomenout ani druhou subkategorii.

Při rozhovoru o termínu projednání žádosti jsme zaznamenali jev, který lze přirovnat k nákupní, nebo cestovní horečce. Zjišťovali jsme jejich prožívání a reakce vždy v období, kdy očekávali tzv. termín.

„Ještě nic nevím a víte, jak jsem nervózní. Minule čekali i šest týdnů, než jim přišlo, kdy to mají projednávat. To se fakt nedá vydržet ty nervy, jak nic nevíte a každý den čekáte, kdy už to přijde.“ R1

„Nejhorší je odpoledne, jak chodí pošta. Už v práci na tu poštu myslím. To stojíte a díváte se mu na ruky, jestli tam bude mět ten papír, co se dycky podepisuje. A s každým dnem navíc, jste nervóznější.“ R2

„Snažím se na to nemyslet, ale jak volám večer pravidelně domů, tak se mě vždycky manželka vyptává, jestli už to přišlo, nebo jestli už něco vím. Už jsem jí říkal, že mě to její vyptávání nebaví, a že jestli chce mluvit jen o tom, tak jí zavolám až za týden. Dělá to horší než to je. A to je doma a nedokáže pochopit, co já prožívám tady.“ R3

„Můžete se snažit, jak chcete, vždycky se vám to vloudí znovu do hlavy a nejhorší je večer, když nemůžete usnout. Mělo by se to udělat jinak, aby to bylo jako překvapení a ne aby se na to čekalo, jako na nový rozsudek.“ R 4

„Ani se neptejte. Jeden mluví, že to přijde za čtyři týdny, druhý za šest, a advokát neví nic. Že se to nedá prý dříve zjistit. Asi mu to je málo co mu platím. Nikdo si to nedovede představit, jaké to je, tu sedět a čekat. A jak vidíte, že se to někomu odročilo, tak je Vám hned jasné, že to přijde ještě později, jak to má na starosti jen jedna soudkyně.“ R5

Konkrétním potížením, které přináší období těsně před projednáním, a po projednání žádosti o podmíněné propuštění, se budeme věnovat v kategorii Strach, nervozita, somatické potíže a jiné reakce, ale již zde vidíme, jaké následky na život a výkon trestu respondentů má samotné očekávání. Z hodnocení Programů zacházení však vyplývá, že u odsouzených v tomto období roste zájem o návštěvy kaplana, psychologa, terapeuta a společným tématem v rozhovorech, o kterých jsou vedeny záznamy, je projednání žádosti a uvolnění nahromaděné tenze.

7.1.7 Jak se chovat a čemu se vyhnout

Tato kategorie u dotazovaných obsahovala návody a rady všech osob, se kterými respondenti přišli do styku, jakým způsobem vydržet období výkonu trestu, jak získat co největší prospěch z chování i skutků, přestože je evidentní, že se jedná o účelové postupy ze strany odsouzených, popřípadě varování před tím, co se nevyplácí a čemu se ve výkonu trestu vyhýbat.

„Co jako musím dělat, že záleží, jestli budu mít pochvaly. ... Říkal, že mám hlavně sbírat pochvaly a všude chodit a nedělat průsery. Že jak budu sekat dobrotu

tak mi to uteče a pustí mě na PP. ... každý tam chodí hlavně kvůli toho, že se to zapisuje kdo šije, a pak jsou za to pochvaly. Dyt' tak se dělá všechno, protože jste tady pozorovaný. ... Jo, už budu dělat jenom to nejdůležitější. Jiné to tak taky dělají a žijou. Na co se někde honit.“ R1

U této dotazované je vidět, jak se vyvíjí její přístup a názor na rady, v souvislosti s obdobím, kdy byly hovory vedeny. Zatímco z počátku, byla rozhodnuta se radami manžela a dalších řídit, před projednáváním je již vidět účelovost jednání s vidinou získáním pochval, po zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění již registrujeme stagnaci a negativistický postoj, projevující se redukcí činností na pouze ty nejdůležitější.

„...tak nám popisoval, jak všechno funguje, že si máme dávat bacha na koňování a křičení z oken. Můžeme za to dostat kázeňák a za prvé, když máte kázeňáky, tak Vás žádný soud prý nepustí ani na PP, ani do áčka. A za druhé, s kázeňákama Vás můžou poslat i do Čech a to bych fakt nechtěl, protože to by za mnou nejezdila manželka s děckama.“ R2

„Existuje zde systém odměn, které se postupně dají využít k opuštění věznice. Kromě toho pokud nemáte tresty, jenom odměny, znamená to kladné hodnocení k soudu. Hlavní tady ale je udržet si zdravý rozum. Pokud mluvíte jenom s lidmi na úrovni základní školy, omezuje se Vám slovník a zjišťuju, že se musím hodně snažit, abych se vyjadřoval jako kdysi. Nedokážu si představit, že bych tady měl být několik let. Dostanete se tady normální a až vyjdete, je z Vás blbec.“ R3

„Tady se nedá vyhnout ničemu. Máte nějaké předsevzetí, že nebudete dělat to co jiní, ale když Vám dojde kafe a do výplaty je daleko, tak uděláte cokoli. Vždyť vy víte, že ve vězení, se lidé chovají hodně účelově. Jsou k tomu donuceni. Chcete na vycházku, na přeruško, na pépěčko, navíc návštěvu, tak děláte všechno, abyste se zalíbil. A kdo to nepochopí hned ze začátku, tak si udělá kariéru průseráře a jezdí z jedné věznice do druhé.“ R4

„Těch věcí, co se nesmí je fakt hodně a každý měsíc nám na aktivu připomínají, co se nesmí a co je v řádu. Jednomu našli, jak kšeftoval s práškama na svaly, druhý

zas měl něco s obviněným. A dycky to skončí kázeňákem. Já jsem si řek, že si musím hlavně udržet fyziku, tak chodím na sál posilovat. Jak tu jíte ty blafy a nehýbete se, tak se přibírá po kilech.“ R5

Z rozhovorů vyplývá, že pro některé respondenty, je dostatečné dodržování základních pravidel obsažených ve vnitřním řádu věznice, které jsou jim opakovaně připomínány, se kterými se rovněž setkávají, byly-li porušeny některým spoluodsouzeným, kteří se pak stávají pro ostatní příkladem toho „čemu se vyhnout“, nebo alespoň toho, u čeho se „nenechat chytit“.

Respondenti R3 a R5 si nastavili své cíle z jakýchkoli pohnutek o trochu výše, než je dodržování vnitřního řádu a projevují snahu o vytvoření si image bezproblémového vězně, a vykonávají určité činnosti, aniž by byly vyžadovány. Dotazovaný R3 na dotaz „jak si zachovat zdravý rozum“ dodává:

„Učím se němčinu, chodím na počítače, kde se učíme s excelem a hlavně jsem rád, když si můžu popovídat s nějakými normálními lidmi, abych se nezapomněl vyjadřovat a mluvit.“ R5

Možná právě potřeba kontaktu je důvodem, proč mají respondenti ve svém Programu zacházení i terapie a relaxace.

Pro náš výzkum bylo ale důležité zjištění, že všechny tyto respondenty přijatá pravidla a zásady chování, společně se zamítnutím žádosti o podmíněné propuštění, dostávají trhliny, někdy je jejich absence pozorována úplně.

Dotazovaná R1 to vyjadřuje slovy:

„Jo, už budu dělat jenom to nejdůležitější. Jiné to tak taky dělají a žijou. Na co se někde honit.“ R1

Navíc, dle záznamu vychovatele, se stala konfliktní odsouzenou, která měla problém na ubytovně s ostatními ženami. Rovněž si nechala aktualizovat Program zacházení, zrušila zájmové a vzdělávací aktivity se zaměstnanci.

U respondenta R5 byla situace po prvním odročení a následném odkladu termínu projednávání vyhrocená, ale řešena byla opakovaným napomenutím a častými rozhovory s psycho-

logem. Respondent nezvládal svou tenzi, a přestože se v rozhovorech snažil ovládat, zaměstnanci pozorovali nárůst agresivity. Sám dotazovaný to popisoval slovy:

„To napětí je nesnesitelné. Jak je to možné, že člověka nechají jenom tak sedět a čekat. Ještě, že můžu chodit na ten sál. Potřebuju se někde vybit a tam zvedám i to, co jsem předtím nedal. Na ubytovně je to hrozné. Jak do mě někdo vjede, tak se asi fakt neudržím.“ R5

Kázeňsky řešen musel být po zamítnutí žádosti ještě dotazovaný R2. Přestože to nebylo bezprostředně po zamítnutí, zpětně nám vývoj trestu, svého jednání a okolnosti popsal takto:

„Přišlo to nějak samo. Do toho pepéčka, jsem to viděl jasně, do ničeho jsem se nechtěl zaplést. Potom se mi všechno zhroutilo a jak jsem před sebou viděl tu štreku, než se dostanu ven, tak jsem si řekl, že si tu musím nějak pomoci. Nepočítal jsem, že by mě chytli, jenom jsem to chtěl zkusit. Druhým to sem tam též vyšlo.“ R2

Musíme si však přiznat, že například u respondentky R4 takové změny nebyly zaznamenány a až na období emočního výkyvu, charakterizovaného především melancholií, smutkem a nedostatkem „energie“, se její výkon trestu neodchýlil od normality.

Pravidlem však bývá po zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění spuštění efektu, který bychom mohli v našem výzkumu nazvat slovy odsouzených „Už mi o nic nejde, stejně to musím dosedět“.

7.1.8 Kázeňské tresty a odměny

V rozhovorech se tato kategorie projevovala na dvou úrovních. U respondentů ve výkonu trestu před projednáním žádosti o podmíněné propuštění byly kázeňské odměny vnímány jako pozitivní prvek, zajišťující kladné hodnocení a zvětšující pravděpodobnost propuštění.

U respondentů, kteří nebyli propuštěni a jejichž žádost byla zamítnuta, se projevovaly kázeňské tresty často jako vznášející se hrozba při jejich chování a ve dvou případech se kázeňský trest stal následkem porušení pravidel výkonu trestu.

Zaměříme se krátce na pozitivní roli kázeňských odměn i trestů.

„Říkal, že mám hlavně sbírat pochvaly a všude chodit a nedělat průsery. Že jak budu sekát dobrotu tak mi to uteče a pustí mě na PP.“ R1

„... za prvé, když máte kázeňáky, tak Vás žádný soud prý nepustí ani na PP, ani do áčka. A za druhé, s kázeňákama Vás můžou poslat i do Čech a to bych fakt nechtěl, protože to by za mnou nejezdila manželka s děckama.“ R2

„Pochvaly se dají dostat za to, když jsou nějaké poruchy a vy jste v práci přesčas, nebo děláte něco navíc. Taky když chodíte pravidelně na aktivity a něco si vezmete na starosti. Já se třeba starám o akvária. Musí být vidět snaha. Pak se to píše i do toho hodnocení k soudu, kolik jste měl odměn.“ R3

„Tady se těžko pozná, kdo by si odměnu opravdu zasloužil a kdo ne. Mají je i ženské, které se v noci chovají tak, že by se ti, co jim odměnu dali, divili. Ale prostě v tom umí chodit a ví jak ji získat. A vy nemůžete být všude, to jste s námi musel bydlet.“ R4

„Hlavně nám můžete napsat odměny, abychom mohli ven na vycházku a abychom měli dobré hodnocení pro soud. ... Ti, co tu budou dlouho, je ještě potřebujou, aby se dostali ven. Na přeruško a tak. Ale toho já se nedočkám, to mám spíše ten termín na PP.“ R5

U dotazované R1, přestože před projednáním Program zacházení plnila, došlo k nejviditelnějšímu zvratu v chování. Ztráta naděje z propuštění a frustrace, se projevilo porušováním vnitřního řádu, o kterém měli zaměstnanci informace, což vedlo až k udělení dvou kázeňských trestů.

Dotazovaný R2, který byl s odstupem času po zamítnutí žádosti rovněž kázeňsky trestán, tuto skutečnost komentoval v rozhovoru takto:

„To byla taková blbost. Jak si představím, že bych mohl aspoň na návštěvě ven s děckama, nebo na vánoce na přeruško jak někteří chlapi, tak bych si jednu vrazil.“

No, ale zpátky už to nevrátím. Musím mít co nejvíce pochval, aby mi to potom zahladili. Mám ještě hodně před sebou, tak bych to potřeboval vymazat.“ R2

Kázeňský trest se u dotazovaného stal „stigmatem“, který měl vliv na další výkon trestu a respondent si toho byl vědom. Rozuměl dobře i principu udělení a možnosti následného zahlazení.

Respondent R5, který byl z našeho pohledu vystaven velkému tlaku po dlouhou dobu, byl snad z vyjmenovaných příčin kázeňského trestu ušetřen, i když byl na udělení podán návrh, byl řešen v jeho situaci citlivě výchovným pohovorem.

„Bylo to fakt nesnesitelné to odkládání a čekání. Chlapi na ubytovně mi říkali, že jestli se nevzpamatuju, tak to nahlásí, že mě tam nechcu. Ještě dneska vidím rudě, jak si na to vzpomenu, ale už se umím ovládat. Předtím to bylo fakt o držku.“ R5

Kázeňské odměny a tresty jsou jedním z výchovných nástrojů odborných zaměstnanců používaných ve výkonu trestu odnětí svobody. Otázkou je, zda kázeňské odměny nejsou rozdávány příliš rychle, pravidelně a systémově, což mohou odsouzení zneužívat, na druhé straně kázeňské tresty nejsou využívány možná v dostatečné míře, což může být ovlivněno i dokazovacím řízením a administrativou, dokonce u některých kázeňských trestů i možností odsouzeného odvolání se až k prošetření soudu.

7.1.9 Aktualizace PZ

V zaznamenaných rozhovorech se v období před projednáváním žádosti o PP a v období po projednání této žádosti, objevily informace vedoucí ke vzniku této kategorie. Respondenti shodně vypovídali o své potřebě změny ve svém programu zacházení, v kontextu s podmíněným propuštěním.

„Když já na to fakt nemám náladu chodit poslouchat hudbu a sedět tam potichu. Stejně furt musím přemýšlet, kdy to bude a jak to dopadne. Ani to šití mě včel nebaví. Já jsem radši, jak můžu zalézt na cimru a mít pokoj.“ R1

„Mluvil jsem se speciálním pedagogem, ale on mi říkal, ať nejsem zbrklý a všechno hned neměním, že mě to přejde, ať s tím ještě počkám. O nic nejde, jak tam nechcu jít, tak to vynechám.“ R2

„Z počátku jsem se snažil dělat všechno jako by se nechumelilo, ale dopadlo to tak, že na počítačích jsem jen klikal myší, na němčinu se teď ani nepodívám, a u akvátky jen sedím a koukám na ryby, ale nechce si mi jim ani vyměnit vodu. Ale formálně změnit jsem nic nemusel, protože v téhle době to každý chápe.“ R3

„Mám teď podepsaný nový, protože mi tam zapsali to Profesní poradenství. Nechala jsem si ale zrušit ten Kiwanis, protože se nemůžu soustředit a ženské jak šijí, tak pořád něco probírají a na to teď nemám trpělivost to poslouchat.“ R4

*„Už chodím jenom na ten sál. Dávám tam do toho všechno, ale třeba na kuleč-
ník už nechodím. Jak se Vám nedaří, tak byste to tágo zlomil. A to se mi v poslední
době fakt přestalo dařit. Říkali mi, ať nic neupravuju, ale jedu už jen sál, práce a
spím.“ R5*

U všech respondentů lze najít společný prvek, vyskytující se opakovaně, a to nevhodnost období pro zájmové aktivity. Pokud vyvíjeli iniciativu v některých oblastech, které si sami zvolili, v době před projednáváním tuto iniciativu omezili na minimum. Někteří tuto situaci řešili oficiálním způsobem, tedy upravením PZ, jiní si programy upravili sníženou účastí.

Aktualizace Programu zacházení po zamítnuté žádosti o podmíněné propuštění však byla nutná z několika důvodů. Ze strany vězeňské služby, jak vyplynulo z informačního systému a spisu odsouzených, a to z důvodu, že je-li odsouzený zařazen na pracoviště s volným pohybem, musí odborná komise přehodnotit rizika vyplývající ze zamítnutí žádosti o PP a možnost zneužití volného pohybu. Jestliže se respondent psychicky upínal na termín podmíněného propuštění, je zamítnutí zátěžovou situací a respondent by mohl řešit při vidině další doby, kterou musí zůstat ve výkonu trestu útekem. Proto se i v našem výzkumu objevili dva respondenti, kteří měli tento volný pohyb pozastaven, do dalšího projednání odbornou komisí. Na základě takového rozhodnutí, musel být těmto dotazovaným aktualizo-

ván i Program zacházení. Šlo o respondenty R2 a R5. Sami tuto situaci komentovali v rozhovorech:

„Tak to je super. Všecko se to na mě valí. Sotva jsem neprošel na PP, tak mě ještě přeřadili z práce, kvůli nějakého zasraného volného pohybu. Víte, o kolik peněz teď přijdu?“ R2

„Na podzim mě zařadili do sněhového družstva, to mi teď prý na čas zrušili, převážel jsem proviant na novou budovu do kuchyně, tam už těž nemožu. Nejlepší by bylo, kdybych si požádal o áčko, bo tu mě asi nic dobrého teď nečeká.“ R5

Dotazované R1 a R4 požádaly o upravení programu zacházení samy.

„Jo, už budu dělat jenom to nejdůležitější. Jiné to tak taky dělají a žijou. Na co se někde honit.“ R1

U této respondentky musel být Program zacházení ještě aktualizován z toho důvodu, že byla kázeňsky potrestána a stanovený program zacházení plnila pouze částečně.

Dotazovaná R4 odůvodňovala potřebu změny PZ momentální ztrátou motivace.

„No tak vidíte. Na co mi bylo celé to Profesní poradenství, když mě teď nepustili? Takže můžu vyhodit i ty nabídky práce, co jsem na ně psala, protože tak dlouho na mě určitě čekat nebudou. Potřebuji teď chvilku čas se z toho dostat.“ R4

Můžeme tyto situace hodnotit tak, že ve výkonu trestu odnětí svobody, po zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění, dochází u respondentů k určitému „restartu“, projevuje se potřeba rekapitulace aktivit, pracovního zařazení, přijetí další časové doby, kterou má dotazovaný před sebou. V této situaci příliš nezáleží, je-li vynucena ze strany jednání dotazovaného, nebo zákonnými postupy vězeňské služby. Podstatné je, že jde o následek zamítnutí žádosti o PP. Proto je tato kategorie v tomto výzkumu rovněž nepostradatelná.

7.1.10 Psychosomatické problémy

V úvodu interpretace této kategorie si musíme přiznat, že celé období zahrnující nejen výkon trestu, ale také vyšetřování trestného činu, soudní jednání vedoucí k odsouzení, je do-

provázeno nervozitou, strachem z neočekávaného, u některých osob pak také somatickými problémy. Proto v interpretaci této kategorie nejde o detekci prvotních projevů v celém období, spíše jsme se zaměřili na projevy se zvýšenou dimenzí.

„Ještě nic nevím a víte, jak jsem nervózní. Minule čekali i šest týdnů, než jim přišlo, kdy to mají projednávat. To se fakt nedá vydržet ty nervy, jak nic nevíte a každý den čekáte, kdy už to přijde. Ani spát pořádně nemůžu, v noci chodím. Nejhorší by bylo, kdyby mě nepustila. To fakt nevím, co udělám. ... Víte, kolik jsem shodila? Osm kilo. Nemůžu ani jíst, jak jsem nervózní“ R1

„Už v práci na tu poštu myslím. To stojíte a díváte se mu na ruky, jestli tam bude mět ten papír, co se dycky podepisuje. A s každým dnem navíc, jste nervóznější.“ R2

„Už jsem jí říkal, že mě to její vyptávání nebaví, a že jestli chce mluvit jen o tom, tak jí zavolám až za týden. Dělá to horší než to je. A to je doma a nedokáže pochopit, co já prožívám tady. Voláte domů, přece abyste přišel na jiné myšlenky, a to mi moc nepomůže, když už to sám špatně zvládám a ještě to mám rozebírat s ní.“ R3

„Mělo by se to udělat jinak, aby to bylo jako překvapení a ne aby se na to čekalo jak na nový rozsudek.... Myslela jsem si, že jsem na to připravená a kvůli toho nebudu tak vyšilovat, jako ostatní holky co jsem viděla. Ale je fakt, že se ty nervy moc nedají ovládnout, nemám ani hlad a spaní je ještě horší. ... Nechala jsem si ale zrušit ten Kiwanis, protože se nemůžu soustředit ...“ R4

„To napětí je nesnesitelné. Jak je to možné, že člověka nechají jenom tak sedět a čekat. Ještě, že můžu chodit na ten sál. Potřebuju se někde vybit ... Na ubytovně je to hrozné. Jak do mě někdo vjede, tak se asi fakt neudržím ... Jak se Vám nedaří, tak byste to tágo zlomil. A to se mi v poslední době fakt přestalo dařit.“ R5

Emoční prožívání v období před obdržení termínu projednávání podmíněného propuštění bylo u všech respondentů zvýšené, ale zatímco u respondentů R1, R2 a R3 byly tyto výky-

vy očekávané a souvisely s jejich osobností, u respondentů R3 a R4 byly jejich reakce zajímavé, protože se jednalo o osobnosti značně psychicky stabilní a vyrovnané.

Ve všech rozhovorech však můžeme registrovat hlavní projevy, kterými byly nervozita, nespavost, snížená soustředěnost, snížená potřeba přijímání stravy.

Situace v těchto oblastech se u respondentů změnila po jednání soudu o jejich žádosti.

„ ... ale jak mi to začala vysvětlovat tak už jsem jí ani nevnímala. Sem měla rudo před očima a vůbec sem nevěděla co mám mluvit. Já sem potom už jenom všechno odkývala, ani jsem jí pořádně nerozuměla. Měla jsem nervy v háji a nemohla jsem to vydržet. Já jsem nechtěla, ale nějak se to tak stalo.“ R1

„ ... do ničeho jsem se nechtěl zaplést. Potom se mi všechno zhroutilo a jak jsem před sebou viděl tu štreku ... R2

„Ještě dneska vidím rudě, jak si na to vzpomenu, ale už se umím ovládat. Předtím to bylo fakt o držku.“ R5

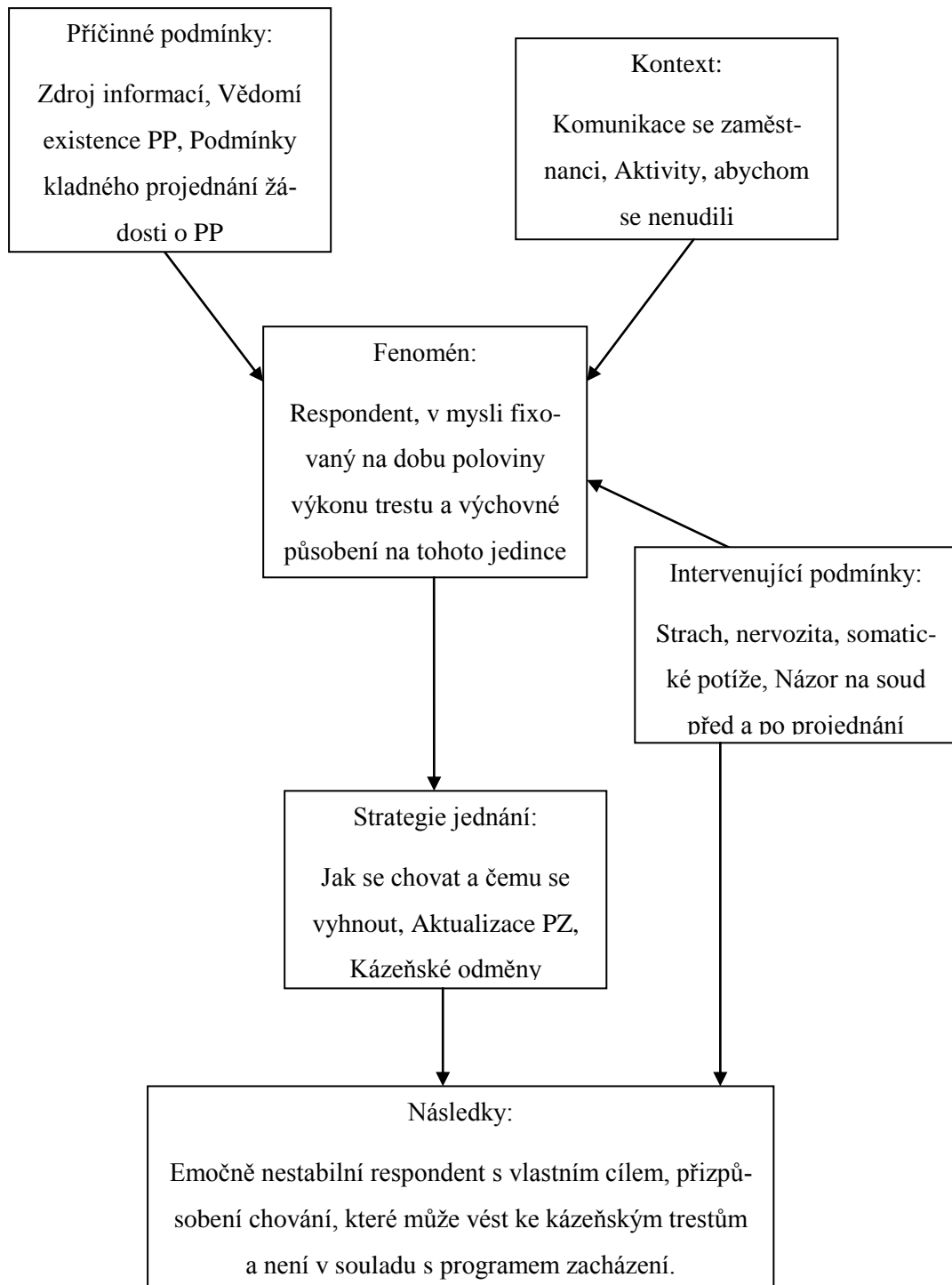
O reakcích respondentů na zamítavé stanovisko soudu k jejich žádosti svědčí jednak rozhovory, ale především záznamy odborných zaměstnanců, kteří prováděli s dotazovanými pohovory. Tyto se provádějí pravidelně, se všemi, kteří měli zamítavé stanovisko ke své žádosti. Respondentka R1 se dle záznamů vychovatele stala konfliktní a nevycházela příliš dobře s ostatními na ubytovně. Jednala ihned po návratu od soudu impulzivně, porušila několik nařízení ve vnitřním řádu a následně byla také kázeňsky trestána. V jejím případě, stejně jako u dotazovaného R2 a R5 emoce ovlivnily jejich následující jednání.

Opačným příkladem byla R 4, která se potýkala v krátkém časovém období dle záznamu psychologa s depresemi a vytvořila si silnou ochranou bariéru, jako následek zklamání z očekávání, že by přece jen žádost o podmíněné propuštění mohla vyjít.

Lze tedy vyzorovat u osob nejen očekávajících na projednání, ale i vracejících se z projednání jejich žádosti o PP změny v prožívání a vnímání, na které musí odborní zaměstnanci reagovat a které ovlivňují i možnosti pedagogického působení v těchto obdobích.

7.2 Paradigmatický model

Na základě tematického rozkrytí textu vznikly kategorie, které byly použity v paradigmatickém modelu. Níže uvedený paradigmatický model vyjadřuje příčiny, vztahy mezi jednotlivými kategoriemi, vzájemnou interakci kategorií, vznikající strategie jednání odsouzeného vedoucí k následkům.

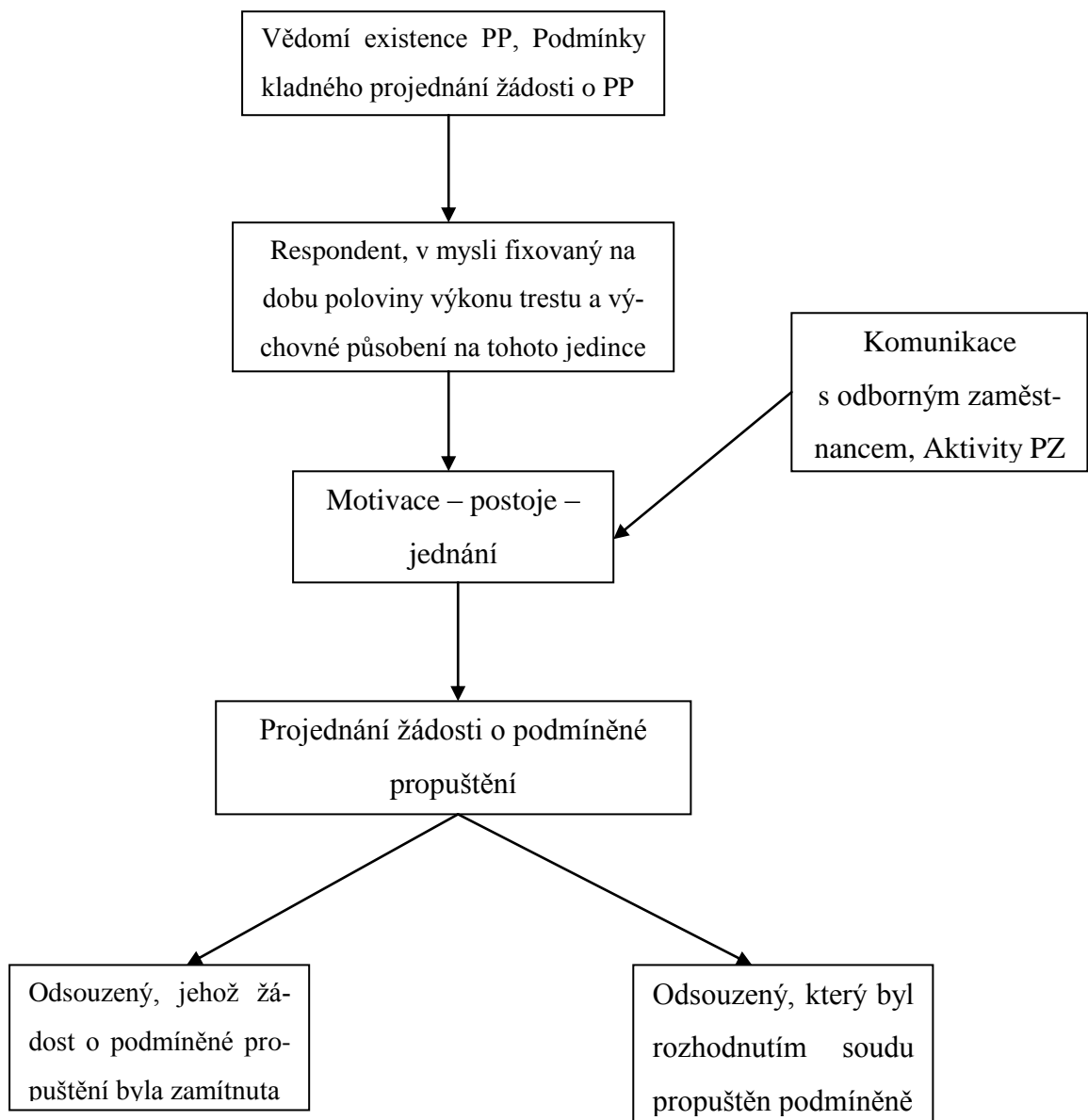

Obr. 1

Paradigmatický model na obrázku č. 1 vyjadřuje hlavní vztahy mezi kategoriemi, avšak ve skutečnosti, je vztahů vznikajících vzájemnou interakcí mnohem více. Každá kategorie ovlivňuje svým působením kategorie jiné a sama je naopak ovlivňována.

7.3 Selektivní kódování

Pro znázornění výstupů selektivního kódování jsme vytvořili kauzální model, který je zobrazen na obrázku č. 2.

Obr. 2

Při hledání ústřední kategorie, jsme opětovně prozkoumávali dynamiku vzniku vztahů, mezi jednotlivými kategoriemi, jejich vzájemnou interakci a na časové ose respondenta odsouzeného k trestu odnětí svobody, jsme uspořádali všechny popsané kategorie. Tato časová osa byla ukončena dvěma možnými výstupy. Jedním výstupem může být člověk, který prošel výkonem trestu za kratší dobu a byl propuštěn na základě rozhodnutí soudu o jeho žádosti o podmíněné propuštění, druhým výstupem je odsouzený, který setrvává dále ve výkonu trestu a jeho žádost byla zamítnuta. Každý z těchto výstupů má vlastní následky.

Opětovným porovnáváním kategorií došlo ke vzniku ústředních kategorií, kterými jsou Člověk, v mysli fixovaný na dobu poloviny výkonu trestu a výchovné působení na tohoto jedince a Motivace – postoje – jednání, přičemž druhá ze jmenovaných integruje intervenující podmínky i strategii jednání.

V tomto kauzálním modelu můžeme pozorovat rovněž časovou osu, pokud postupujeme ve vertikálním směru od shora dolů. Na začátku modelu, jsou vždy informace o existenci instituce podmíněného propuštění, ovlivňující člověka nastupujícího do výkonu trestu odnětí svobody. Proces vždy končí pouze dvěma výstupy. Buď je odsouzený propuštěn rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění, nebo setrvává nadále ve vězení a vykonává svůj trest a to buď do konce vyměřeného trestu, nebo do dalšího opětovného jednání o podmíněném propuštění, u kterého může být propuštěn.

Kapitola Shrnutí výzkumné části a návrh teorie se věnuje podrobně popsaným procesům, zjištěným v tomto výzkumu a ústředním kategoriím teorie.

8 SHRUTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI A NÁVRH TEORIE

Na základě dat získaných v rozhovorech s respondenty můžeme sledovat skutečnost, že respondenti-pachatelé trestných činů, kteří byli soudem odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jsou velice dobře seznámeni s existencí institutu podmíněného propuštění. Mezi uváděné zdroje respondentů patří rodinní příbuzní, nebo známí s minulostí spojenou s pácháním trestné činnosti, popřípadě jejich právní zástupci. Jsou však dobře srozuměni se skutečností, že v polovině svého trestu by mohli být propuštěni.

Bylo zjištěno, že po přesných podmínkách, které by měli splnit pro podmíněné propuštění, respondenti nepátrali. Spokojili se s obecnými informacemi, které hovořily o kladném hodnocení, podpořeném kázeňskými odměnami. Takto informováni nastupují do vězení, ve kterém k těmto informacím přidávají od spoluodsouzených nové podmínky, jako například příslib práce.

Z rozhovorů s respondenty jsme zaznamenali důležitý poznatek, a to že nenacházíme informace o působení odborných zaměstnanců na respondenty a to především v počátcích jejich výkonu trestu. Tyto informace se objevují v rozhovorech až v souvislosti s potřebami odsouzených, jako jsou různé žádosti, nebo potřeba uvolnění psychické tenze. Toto zjištění by nás mohlo vést k zamyšlení, zda by mohl být vliv vězeňské subkultury na nově příchozí ve vězeňském systému omezen, například prodloužením doby strávené na nástupním oddělení nově příchozími. Považujeme za velmi podstatné, který zdroj informací a v jaké míře, působí v počátcích výkonu trestu.

U respondentů byl pozorován vliv existence institutu podmíněného propuštění a to především v jejich chování. Na základě informací, které jsme již výše jmenovali, dotazovaní přizpůsobovali svůj život ve výkonu trestu snaze o dosažení potřebných podmínek propuštění na podmíněné propuštění. Pozorována byla především účelovost, s jakou přistupují k účasti na aktivitách Programu zacházení, ale dominantní byly informace, týkající se celkového chování respondentů, kteří vědí, že bezproblémový výkon trestu znamená kladné hodnocení vězeňské služby pro soud. V otázce účelovosti a vytýčeného cíle respondenty pozorujeme, že je popírán výchovný význam výkonu trestu. Respondent si je vědom, že pokud tohoto cíle dosáhne jakýmkoli prostředky, ať již je to sledovaná účast na aktivitách, získání co největšího počtu kázeňských odměn o které si ti odvážnější sami řeknou, nebo

jen působení chováním na zaměstnance, který bude hodnocení psát, ze strany vězeňské služby nebude stát nic v cestě jejich podmíněnému propuštění.

Pokud si chceme odpovědět na hlavní cíl výzkumu, zda projednávání žádosti o podmíněné propuštění ovlivňuje Program zacházení, jakožto nástroj resocializační pedagogiky, musíme si uvědomit, že odborní zaměstnanci pracují s lidmi, jejichž motivace směřuje k naprosto odlišnému cíli, než jsou cíle trestu. Respondenti byli totiž motivováni zkrácením si doby, kterou ve výkonu trestu stráví a jejich cíl je naprosto odlišný od cílů Programu zacházení. Musíme tedy potvrdit, že existence podmíněného propuštění přímo ovlivňuje práci s odsouzenými prostřednictvím Programu zacházení i jeho cíle.

U respondentů jsme mohli sledovat vznik jejich motivací a cíle, kterým bylo podmíněné propuštění, na základě informací, které dotazovaní odsouzení měli. Ovlivněno bylo rovněž jejich následovné chování.

V průběhu výzkumu jsme zaznamenali snahy respondentů o změnu svého Programu zacházení a to především v době před projednáním žádosti o podmíněné propuštění. Šlo většinou o pokus aktualizovat obsah a docílit jeho zkrácení. Můžeme zde polemizovat, zda pravým smyslem je v napjatém období nezúčastňovat se například aktivit z důvodu jisté nervozity, mohlo by však jít rovněž o vypočítavost ze strany respondentů, protože už necítí potřebu „zalíbit se“, jelikož hodnocení k soudu je již napsáno. Tyto otázky mohou být podnětem pro další zkoumání. Pokud si však chceme odpovědět na otázku, která byla dílčím cílem tohoto výzkumu, zda existuje možnost, že odsouzení očekávající na projednání žádosti o podmíněné propuštění ovlivňují svůj Program zacházení, nacházíme v rozhovorech s respondenty kladnou odpověď.

Zaměříme-li se na samotné prožívání, stavy i jednání dotazovaných, zaznamenali jsme v rozhovorech přítomnost nespavosti, nervozity a sníženou soustředěnost. Samozřejmě musíme předpokládat, že míra prožívání souvisí s charakteristickými rysy osoby, u kterých jsou tyto jevy pozorovány, což znamená, že respondenti vykazující emoční nestabilitu je skutečně vykazují ve zvýšené míře, zatímco osoby stabilní, vyrovnané, tyto jevy ani v období jednání o podmíněném propuštění, nebo těsně po zamítnutí žádosti nevykazují. V našem výzkumu se však dva respondenti projevovali jako osoby stabilní, vyrovnané a přesto jejich reakce nejen v rozhovorech, ale i ve zprávách odborných zaměstnanců, vybo-

čovaly z normality jejich chování. Můžeme si tedy právem položit otázku, do jaké míry je jednání o podmíněném propuštění zátěžovou situací pro odsouzené.

V průběhu našeho výzkumu jsme zaznamenali, že reakce na zátěžovou situaci se stupňovaly především v době po rozhodnutí soudu o žádosti odsouzeného. Zatímco v období před projednáním žádosti nešlo o přehnané projevy, po zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění došlo k výrazným změnám, mezi které patřilo i afektivní jednání respondenta vedoucí k okamžitému kázeňskému potrestání, osoba se stala konfliktní i v interakci s ostatními ubytovanými, následovalo druhé kázeňské potrestání. U dalšího respondenta proběhla ztráta hodnot a předsevzetí, která rovněž vyústila v jednání vedoucí ke kázeňskému potrestání, zaznamenali jsme v jednom případě i období depresivní.

Všechny tyto zjištěné informace nás vedou k přesvědčení, že vliv projednávání podmíněného propuštění je větší, než by si kterýkoli pedagogický pracovník připouštěl. Nebáli bychom se dokonce použít pojmu „krátkodobě destruktivní“, z pohledu výchovného, na osobnost, se kterou má být ve výkonu trestu zacházeno. Komunikace s takovými osobami se nám zdá přinejmenším problematická a idea naplnění převýchovných cílů, k nimž patří zvnitřnění nových hodnot, postojů, nebo lítosti pachatele nad svými činy je v tomto období nemožná.

Můžeme si však na základě zjištěných skutečností položit několik otázek, jejichž odpovědi by mohly mít významný vliv pro další práci s osobami po zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění. Jak dlouho trvá zaznamenaná stagnace v chování odsouzených a co by mohlo způsobit nastartování resocializačního procesu? Je možné volit ze strany odborných zaměstnanců jiné přístupy a metody zmírňující dopady institutu podmíněného propuštění? Takových otázek vzniká bezpočet a dotýkají se všech zúčastněných v procesu podmíněného propuštění. Odsouzených, role vězeňské služby i soudů.

Jedním z dílčích cílů tohoto výzkumu bylo zjistit, jsou-li si odsouzení vědomi vlivu jejich Programu zacházení na projednání jejich žádosti. Zde však na základě dat získaných z rozhovorů musíme konstatovat, že pro odsouzené respondenty znamená Program zacházení především přítomnost aktivit, které vyplňují jejich volný čas. Tyto aktivity v jejich vědomí rovněž sloužily k získávání již zmíněných kázeňských odměn a přítomnost jakékoli jiné složky Programu zacházení jsme nezaznamenali. Přestože svůj souhlas s Programem zacházení stvrdili svým podpisem, v rozhovorech respondenti netušili, k čemu slouží, ani

jaké další složky obsahuje. Tento jev si můžeme vysvětlit používáním obranného mechanismu respondentů, pro které je jednodušší reagovat slovy „nevím, nepamatuji si“.

Na základě všech zjištěných skutečností, jsme vytvořili teorii, popisující jednání respondentů očekávajících podmíněné propuštění a procesy ve výkonu trestu odnětí svobody, jež uvádíme níže.

Na odsouzené působí jak v době po odsouzení, tak po nástupu do výkonu trestu informace, způsobující, že se jejich mysl upíná k možnosti podmíněného propuštění, tedy ukončení výkonu trestu odnětí svobody před vykonáním celkové délky trestu. Tímto působením je odvrácena pozornost odsouzených od smyslu trestu a vzniká pro ně nový cíl, jehož chtějí dosáhnout. Motivace, postoje i jednání takových odsouzených jsou ovlivněny vizí podmíněného propuštění, čímž se odsouzení stávají obtížným objektem pro působení resocializační pedagogiky a snahy odborných zaměstnanců. Samotné období projednávání žádosti o podmíněné propuštění je psychickou zátěží, která ještě vzroste v případě zamítnutí žádosti, čímž je ztracena část období výkonu trestu, původně sloužícího k nápravě pachatele.

Tato teorie je výstupem kvalitativní metody výzkumu a její tvrzení jsou platná především pro dotazované respondenty, avšak tyto respondenti jsou součástí sociální skupiny, kterou jsou odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody, nacházející se ve stejném sociálním prostředí a sociální realitě. Domníváme se, že pokud se i ostatní odsouzení nacházejí v působnostech stejných determinantů, bude možno pozorovat rovněž u nich stejné strategie chování a následky. Proto především doporučujeme ve výzkumu pokračovat a doplnit již získané poznatky kvantitativnímu daty, například dotazováním pomocí strukturovaného dotazníku v rámci statistického šetření, které by verifikovaly hypotézu, že se naše teorie nevztahuje pouze na skupinu zde dotazovaných respondentů, ale na celou sociální skupinu vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody.

Tento výzkum otevřel problematiku působení resocializační pedagogiky skrze Program zacházení, konkurující institutu podmíněného propuštění. Přestože v tomto soupeření dvou hlavních složek, tedy působení práva na odsouzené a působení pedagogického, vidíme hlavní problém, výzkum poukazuje také na další problematické oblasti. Mezi ty patří na-

příklad druh informací a způsob jejich získání, včetně otázky, proč není role zaměstnanců vězeňské služby v této oblasti větší. Narazili jsme také na otázku udělování kázeňských odměn, ve kterém respondenti mohli vysledovat systém pracovníků, a začali se chovat účelově tak, aby kázeňské odměny získávali. Rovněž těmto oblastem by se měla věnovat pozornost. Za důležité pokládáme provést výzkum mezi odbornými zaměstnanci, jehož cílem by bylo zjištění, jak jsou tyto problémy vnímány z jejich strany.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala problematice působení pedagogického nástroje, kterým je Program zacházení, v penitenciárním prostředí a jeho ovlivnění právní institucí, podmíněným propuštěním.

V teoretické části jsme pokládali za nutné položit východiska pro provedený výzkum, proto jsme se věnovali především filozofii účelu a smyslu trestu, vysvětlení vzniku i obsahu Programu zacházení, včetně popisu osob, které tento Program zacházení připravují a následně činnosti provádějí, popsali jsme rovněž institut podmíněného propuštění.

S vědomím těchto teoretických základů jsme přistoupili k samotnému výzkumu, ve kterém jsme provedli rozhovory s respondenty, účastníky jednání o podmíněném propuštění. Na základě zjištěných dat jsme vytvořili teorii, popisující negativní vliv institutu podmíněného propuštění nejen na respondenty, jako osoby vězněné a očekávající na projednání jejich žádosti o podmíněné propuštění, ale především na samotný pedagogický prostředek, kterým Program zacházení je. Tento negativní vliv tak ohrožuje nejen cílevědomé pedagogické působení na odsouzeného, ale především účel a smysl trestu sám.

Řešením této situace by nebylo odstranit institut podmíněného propuštění, ale změnit způsob jeho aplikace na odsouzené, včetně převedení rozhodovací pravomoci z okresních soudů na odborné komise, respektive ředitele věznic, rozhodující o podmíněném propuštění odsouzených.

Při aplikaci na odsouzené, by bylo především vhodné neurčovat časové omezení pro minimální dobu strávenou ve výkonu trestu. Jakékoli časové omezení se stává determinantem chování odsouzeného. Zde by mohla hrát roli odborná komise prvního stupně, přehodnocující změnu neperiodicky, například na základě návrhu vychovatele znajícího osobně svěřeného odsouzeného. Tak již nyní probíhá posuzování umožnění volného pohybu odsouzeným, nebo i přerušování výkonu trestu. Šlo by pouze o širší využití stávajících komisí odborných zaměstnanců, scházejících se již nyní v každém týdnu.

Odsouzení, doporučení odbornou komisí k projednání podmíněného propuštění řediteli věznice, aniž by o toto projednání mohli sami požádat, by byli posouzeni ředitelem věznice a jeho poradci, kteří by nebyli z řad vězeňské služby, ale zastupovali by například Probační a mediační službu, nebo by byli z řad odborné veřejnosti. Rozhodnutím této „komise“ druhého stupně by ředitel věznice mohl odsouzeného podmíněně propustit.

Pozitivním vedlejším přínosem by byla rovněž skutečnost, že by se tak uvolnily ruce okresním soudům k zabývání se jinými řízeními.

Dle našeho názoru, je dnes potřeba se věnovat této problematice a přistupovat k řešení tohoto problému aktivně i na odborné úrovni. Problematika vězeňství se v posledních letech řeší v České republice především po stránce ekonomické, kdy veřejnost je médií informována o ceně pobytu vězně v zařízeních a kapacitních problémech českých věznic. Řešením této situace však není „změkčení“ zákonných podmínek pro podmíněné propuštění, tuto snahu jsme zaregistrovali na podzim minulého roku, kdy vešel v platnost Zákon č. 390/2012 Sb., ale hledání takových řešení, která budou v souladu s filozofií účelu a smyslu trestu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bajcura, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. GRADA Publishing, spol. s r.o. Praha, 1999, 158 s. ISBN 8071695556.

Czapów, Czeslaw a Jedlewski, Stanislaw. *Resocializační pedagogika*. Přeložil František Kábele a kol. Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 414 s. ISBN 1464681.

Čírtková, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Vydavatelství Eurounion, s.r.o., Praha, 1998, 255 s. ISBN 8085858703.

Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2002., 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

Fischer, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 80-7044-772-9.

Foucault, Michel. *Dohlížet a trestat*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000, 427 s. ISBN 80-86019-96-9.

Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

Jůzl, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2012, 149 s. ISBN 9788087182246.

Kalvodová, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita Brno, 2002, 272 s. ISBN 8021030259.

Lata, Jan. *Účel a smysl trestu*. Nakladatelství redakce: Jaroslav Šprongl, vydal LexisNexis CZ s.r.o. Praha, 2007, 114 s. ISBN 9788086920245.

Strauss Anselm a Corbinová, Juliet. *Základy kvalitativního: postupy a techniky metody zakotvené teorie výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 9788085834604.

Vágnerová, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

Další zdroje:

Česko. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. Dostupný také z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx>>. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon č. 361 ze dne 23. září 2003 o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 121, s. 5850-5920. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4205>>.

Česko. Zákon č. 390 ze dne 6. září 2012 kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 144, s. 4986-4991. Dostupný také z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Legislativa_Vyhlaska_392-2012_Stravne_v_cizi_mene.pdf>. ISSN 12111244.

Česko. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, s. 3170-3187. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3275>>.

Česko. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 21. prosince 1999 řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110, s. 7568-7586. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3327>>.

Československo. Zákon č. 140 ze dne 8. prosince 1961 trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1100>>.

Nářízení generálního ředitele VS ČR č. 21/2010 kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence.

Vězeňská služba České republiky. *Statistiky* [online]. © 2008 ACTIMMY a.s. [cit. 2013-03-26]. Dostupný také z WWW: <: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ŘVTOS - Řád výkonu trestu odnětí svobody

PSVD - Prostupná skupina vnitřní diference

VTOS - Výkonu trestu odnětí svobody

PP – podmíněné propuštění

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Paradigmatický model

Obrázek č. 2 Kauzální model

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Vývoj stavu odsouzených v období 2002 – 2012

SEZNAM PŘÍLOH

P 1: Formulář Programu zacházení

P 2: Záznamový arch rozhovorů R1 včetně kódování

PŘÍLOHA P 1: FORMULÁŘ PROGRAMU ZACHÁZENÍ

VV Ostrava

Program zacházení ve VTOS aktualizace

Kód vězně:

Příjmení:

Jméno:

	Cíle programu	
1.	Pracovní aktivity	
2.	Vzdělávací aktivity Studuje ŠVS: ne Počet hodin studia na ŠVS:	
3.	Speciálně výchovné aktivity	
4.	Zájmové aktivity	
5.	Oblast utváření vnějších vztahů	

Přirazené aktivity

Kód aktivity	Typ aktivity	Název aktivity
VT-V	vzdělávací	
Vzdělávací aktivita	vzdělávací	
VT - Z	zájmové	
VT-z	zájmové	

Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit datum	..... podpis odsouzeného
datum	..... podpis speciálního pedagoga
datum Schvaluji:	..... podpis ŘV /I.ZŘV

PŘÍLOHA P 2: ZÁZNAMOVÝ ARCH ROZHOVORŮ R1 VČETNĚ KÓDOVÁNÍ

Otázky a datum	Odpovědi a poznámky	Neverbální reakce
<p>10.8.2012</p> <p>Když jste byla odsouzená, snažila jste se zjistit nějaké informace o tom, jak to chodí ve vězení?</p> <p>Proč myslel, že to nedáte?</p> <p>Po jaké době jste nastoupila?</p> <p>Slyšela jste před tím, než Vás chytli o PP?</p> <p>Co to znamená „vyhrává“?</p>	<p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>Jo jasně, bavila jsem se o tom s manželem. Ten už seděl dvakrát, ten co jsme spolu zrovna žili v jeho bytě. Tak mi všechno vykládal.</p> <p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>Co jako musím dělat, že záleží, jestli budu mít pochvaly a na jak velkým lagru budu. A taky říkal, že já to nedám ten rok.</p> <p>No říkal, že mám blbou povahu, že jsem měkota a že se</p> <p style="text-align: center;">Strach</p> <p>sesypu. Tak jsem dostala strach a nenastoupila.</p> <p>No až mě chytil ten ipák (bezpečnostní služba v nákupním středisku) tak jsem věděla, že teď už je to jasný že du sedět. Já nevěděla od soudu, kdy mám jít do basy, protože jsem nebydlela na adrese. Tak mi nic nepřišlo.</p> <p style="text-align: center;">Datum PP</p> <p style="background-color: #008080; color: white; padding: 2px;">To mi taky říkal, že si musím podat půlku a že mě pustí.</p> <p style="text-align: center;">Podmínky propuštění</p> <p>Že jako pouští většinou když není dlouhý trest a jsem poprvé.</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>Ale když jsem přišla tady, všeci říkali, že tady se nepouští. Prý ta soudkyně pořád vyhrává.</p> <p>No, oni to tady počítají jak na fotbale. Po pépěčkách je třeba výsledek 7 : 2 pro soudce.</p>	<p>Uvolněná</p> <p>Soustředěná, pozorná</p>

<p>Co si dnes myslíte o všech informacích, které Vám řekl přítel před nástupem?</p> <p>Od koho jste tady ve věznici zjistila hlavní informace o tom, jak to zde funguje?</p> <p>Museli s Vámi ale mluvit i někteří zaměstnanci a informovat Vás když jste nastoupila?</p>	<p style="text-align: center;">Názor na soud</p> <p>Dva pustila, sedm zamítla. Tak mi bylo jasné, že šanci moc nemám.</p> <p>No všechno bylo jinač. On seděl ve velkém lagru, ale tady je to jiný.</p> <p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>Říkal, že mám hlavně sbírat pochvaly a všude chodit a nedělat průsery. Že jak budu sekat dobrotu tak mi to uteče a pustí mě na PP.</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>A jak sem přišla tady, tak holky hned říkaly, že to</p> <p style="text-align: center;">Názor na soud</p> <p>je jedno kolik mám pochval, že u pépěček se na to nehledí. A je to tu i jiné s oblečením, s ubytováním, jídlem, no prostě je to jiné než říkal. A dávám to tu a on říkal, že to nedám.</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>To se dovíte hned všechno na cele. Ta co jsem s ní byla, pořád mlela, všechno věděla, jak to tu chodí a tak.</p> <p style="text-align: center;">Co nedělat</p> <p>Říkala mi hned o velitelkách, která je jaká, na koho si mám dávat bacha a nelézt na okno, jak tu je, a komu je to jedno. A potom jak jsem byla už na</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>ubytovně, tak Vám všechno řeknou holky a vidíte co se děje kolem, tak se přizpůsobíte.</p> <p style="text-align: center;">Informace zaměstnance</p> <p>No jak jsem nastoupila tak jsem pořád podřimovala, protože jsem předtím venku jela na perníku, a to nespíte a fungujete. Tak jak mě sebrali policajti, už jsem byla ospalá a tady jsem pořád spala, tak jsem si toho moc ani</p> <p style="text-align: center;">Mít klid</p> <p>nevšimala, co říkají. Dycky jsem potom podepsala, co potřebovali, abych měla klid.</p>	<p>Uvolněná</p> <p>Roztěkaná, nervózní,</p>
---	--	---

<p>Co víte o Programu zacházení? Říkal Vám něco o něm třeba přítel?</p>	<p style="text-align: center;">PZ jsou aktivity</p> <p>To jsou ty aktivity, co mám. Chodím na sál, kde je posilovna a hrajem tam i florbal, a potom tam mám ještě ten kroužek šikovných rukou. To někdy vaříme, nebo něco vyrábíme s paní vychovatelkou. A chodím ještě na zeměpis. Tam vždycky chvilku o něčem mluvím a pak se díváme na nějaký dokument o té zemi. To mě baví.</p>	<p>podrážděná.</p>
<p>A k čemu myslíte, že Program zacházení je?</p>	<p style="text-align: center;">Cíl PZ je zahnat nudu</p> <p>No něco tu dělat musíme a jak někdo nechodí do práce, tak by se tu unudil.</p>	<p>Odsouzená značně nesusoustředěná, známky nedostatku spánku.</p>
<p>Už víte, kdy máte termín PP?</p> <p>2.10.2012</p>	<p style="text-align: center;">Datum PP Získávání informací – druh zdroje</p> <p>No půlku mám třicátého září, ale holky říkaly, že se žádost podává tak měsíc předem a potom se čeká na termín.</p> <p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>Ale nevím, jestli to nemám podat později, aby to jako vypadalo, že už mám více odsouzené.</p>	<p>Odsouzená značně nesusoustředěná, známky nedostatku spánku.</p>
<p>Proč jste si nechala upravit PZ?</p>	<p style="text-align: center;">Upravení PZ</p> <p>Odsouzená žádala speciálního pedagoga o <i>úpravu Programu zacházení v oblasti zájmových aktivit. Odůvodňovala to tím, že před projednáním PP se ničeho nechce zúčastňovat.</i></p> <p><i>Když já na to fakt nemám náladu chodit poslouchat hudbu a sedět tam potichu. Stejně furt musím přemýšlet, kdy to bude a jak to dopadne. Ani to šití mě včil nebaví. Já jsem radši, jak můžu zalézt na cimru a mít pokoj.</i></p>	<p>Odsouzená značně nesusoustředěná, známky nedostatku spánku.</p>
<p>Už Vám přišel termín, kdy máte PP?</p>	<p style="text-align: center;">Strach</p> <p>Ještě nic nevím a víte, jak jsem nervózní. Minule čekali i šest týdnů, než jim přišlo, kdy to mají projednávat. To se fakt nedá vydržet ty nervy, jak nic nevíte a každý den čekáte, kdy už to přijde.</p>	<p>Odsouzená značně nesusoustředěná, známky nedostatku spánku.</p>
<p>Co myslíte, že bude u toho pro-</p>	<p style="text-align: center;">Somatické problémy</p> <p>Ani spát pořádně nemůžu, v noci chodím. Strach</p> <p>Nejhorší by bylo, kdyby mě nepustila. To fakt nevím, co udělám.</p> <p>Hodnocení, co jsem podepisovala, mám dobré a</p>	<p>Odsouzená značně nesusoustředěná, známky nedostatku spánku.</p>

<p>jednání nejdůležitější?</p> <p>Vyřizovala jste si například příslib práce?</p> <p>16.10.2012</p> <p>Slyšel jsem, že už máte přesný termín projednání?</p> <p>23.10.2012</p> <p>Odsouzená měla projednání o PP odročeno a předsedkyně senátu si vyžádala od odsouzené doplnění některých dokumentů. S odsouzenou hovořeno do hodiny od návratu z jednací síně.</p> <p>Porozuměla jste vysvětlení paní doktorky?</p>	<p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>jestli se bude ptát, kde budu bydlet, tak řeknu, že u toho manžela co jsem s ním předtím žila, než mě zavřeli.</p> <p>No kdyby to chtěla, tak manžel na návštěvě říkal, že by to sehnal. Že bych jako šla dělat k jeho známému.</p> <p style="text-align: center;">Datum PP</p> <p>Konečně, mám to příští úterý. Ale to je nekonečné.</p> <p style="text-align: center;">Somatické problémy</p> <p>Víte, kolik jsem shodila? Osm kilo. Nemůžu ani jíst, jak jsem nervózní.</p> <p style="text-align: center;">Strach</p> <p>Co myslíte? Pustí mě nebo ne? Já vím, že mě asi nepustí. Já jsem to ani manželovi neříkala, že to mám dneska. On by stál venku a čekal a jak by mě nepustili, tak by ještě něco zrobil. Budete tam taky? Nebo tam bude paní vychovatelka?</p> <p style="text-align: center;">Názor na soud</p> <p>Řekněte mi, co ještě chce? Dyť sem ji řekla, všechno na co se mě ptala. Já si myslím, že kdyby mě chtěla pustit hned, tak mě pustí a neprotahuje to.</p> <p style="text-align: center;">Afekční reakce</p> <p>Fakt jsem na ní nasraná, ale já jsem to věděla, že to tak dopadne. A venku mám děcko a myslela jsem si, že už budu doma. Kašlu na všechno. To vůbec nemá cenu se tu o něco snažit. A nakonec z toho nic nemám.</p> <p>Jo, mám ji donést, ten příslib práce a ještě něco chtěla,</p> <p style="text-align: center;">Afekční reakce</p> <p>ale jak mi to začala vysvětlovat tak už jsem jí ani nevnímala. Sem měla rudo před očima a vůbec sem nevěděla co mám mluvit. Já sem potom už jenom všechno odkývala, ani jsem ji pořádně nerozuměla.</p>	<p><u>Odsouzená emočně nestabilní a vypjatá. V rozhovoru se u ní střídala v hlase zoufalost, vztek a nenávisť.</u></p> <p>V hlasovém projevu vzdor a tón prozrazující, že udělala něco natruc.</p> <p>Vzdor – nesmířena s realitou</p>
---	---	--

<p>Manžel o tom projednání věděl?</p>	<p style="text-align: center;">Akce</p> <p>Však už jsem volala domů, že mě nepustili, ať nečeká. Jo včera sem mu volala, že mě dneska asi pustí.</p> <p style="text-align: center;">Informace zaměstnance</p> <p>Veden ventilační pohovor s vychovatelem a psychologem. Dle poznatků byla po rozhovorech klidná a především jí bylo opakovaně vysvětleno, jaké požadavky na ní soudkyně vnesla a co musí zařídit do příštího projednání.</p> <p style="text-align: center;">Akce</p> <p>Přesto byla odsouzená v následujícím týdnu kázeňsky trestána 3 dny uzavřeného oddělení. Začala rovněž neplnit Program zacházení v některých bodech.</p>	
<p>31.10.2012</p> <p>Proč jste tak jednala?</p> <p>Informace zaměstnance</p> <p>Soud nemůže propustit na PP nikoho, kdo je v současnosti kázeňsky řešený a nemá kázeňský trest zahlazený.</p>	<p style="text-align: center;"><u>Afekční reakce</u></p> <p><u>Měla jsem nervy v hájí a nemohla jsem to vydržet.</u> Já jsem nechtěla, ale nějak se to tak stalo. Co teď bude, až tam příště půjdu?</p> <p>Tak to už ani nemusím asi nic shánět, to co po mě chtěla. Ale můžu se, až tam budu,</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>odvolat ke kraji, říkaly holky? A ten už některé pustil.</p>	<p>Odměřená, nepřístupná, jako reakce na systém.</p>
<p>27.11.2012</p> <p>Slyšel jsem, že jste se odvolala ke kraji?</p>	<p>Odsouzené zamítnuta žádost o PP z důvodu negativního dodatečného hodnocení z výkonu</p> <p style="text-align: center;">Akce</p> <p>trestu. Odsouzené podala stížnost ke krajskému soudu.</p> <p>Nemám co ztratit, buď mě pustí, nebo ne.</p> <p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>Jsem tu uklízela, hlásila jsem se, jak velitelka potřebovala, šila blbosti pro děcka, a co z toho mám.</p>	<p>Reakce ledabylé, působí dojem, že má vše pod</p>

<p>Ale ty hračky jste šila pro děti ne?</p>	<p>No to taky, ale každý tam chodí hlavně kvůli toho, že se to zapisuje kdo šije, a pak jsou za to pochvaly. Dyt' tak se dělá všechno, protože jste tady pozorovaný.</p>	<p>kontrolou.</p>
<p>A když Vám to zamítli, tak už tam chodit nebudete?</p>	<p>Ještě uvidím. Nic mě nebaví a uvidím, jak dopadne ten kraj.</p>	
<p>5.1.2013</p>	<p>Odsouzená obdržela zamítavé stanovisko od krajského soudu, amnestie se na odsouzenou nevztahovala.</p>	
<p>8.1.2013</p>	<p style="text-align: center;">Upravení PZ</p> <p><i>Odsouzená si nechala aktualizovat Program zacházení, zrušila zájmové a vzdělávací aktivity se zaměstnanci.</i> Dle záznamů vychovatele se stala konfliktní a nevychází příliš dobře s ostatními na ubytovně.</p>	
<p>Nechala jste si upravit PZ?</p>	<p style="text-align: center;">Jak na to</p> <p>Jo, už budu dělat jenom to nejdůležitější. Jiné to tak taky dělají a žijou. Na co se někde honit. Až mi ten trest zahladí tak si to podám znovu.</p>	
<p>Vysvětlil Vám vychovatel podmínky zahlázení kázeňského trestu?</p>	<p style="text-align: center;">Informace zaměstnance</p> <p>Jo, on mi to říkal, jak to funguje</p> <p style="text-align: center;">Získávání informací – druh zdroje</p> <p>a holky mi pak říkaly, že mi to zahladí po dvou vyhodnoceních PZ. Jak na to</p> <p>Tak nesmím teď už nic udělat.</p> <p>Já tu už nemůžu být, venku mám děcko a to je jasné, že potřebuje matku. Můj se o něho stará, ale já už chci být doma. Já vím, že si za to můžu sama, ale opravdu už nic neudělám, hlavně abych ten kázeňák měla smazaný.</p>	
<p>Znáte dnes svůj program zacházení? Víte třeba co v něm je a co konkrétně je hodnoceno?</p>	<p>No myslím, že už tam mám jenom ty nejdůležitější aktivity. On mi to říkal, ale já si to všechno nepamatuju, co tam mám. A co by tam mělo ještě být, kromě toho, kde mám chodit? Však jak on tu bude, tak se ho ještě radši zeptám, ať zas nemám problémy.</p>	
<p>Co chcete udělat</p>		

<p>jinak, aby Vás při dalším PP pustili?</p>	<p style="text-align: center;">Podmínky propuštění</p> <p>Seženu si příslib práce, abych měla potvrzení, kde budu dělat, až mě pustí. Musím napsat těm poškozeným, že jim teď nemůžu nic zaplatit, bo jsem ve vězení, ale aby počkali, až mě pustí a u soudu jí pak ukážu lístky z pošty, že jsem jim psala. Napíšu na Probačku, že chci spolupracovat a to by asi mělo stačit.</p>	
<p>Hovořil s Vámi vychovatel o PZ, o jeho cílech, aktivitách?</p>	<p style="text-align: center;">Informace zaměstnance</p> <p>Jo, on mi to celé dával znova číst, říkal mi, i co neplním a podepisovala jsem tu aktualizaci. Vychovatel mi vysvětloval, že ten PZ musím teď už plnit. Jestli chcu znova žádat o PP, tak nesmím mít další kázeňák a ten co mám, musím mít zahlazený, jinak by to nemělo smysl podávat.</p>	
<p>Jak jste na tom psychicky dnes? Jste ještě tak naštvaná, jako jste byla hned po prvním zamítnutí?</p>	<p style="text-align: right;"><i>Stagnace</i></p> <p>Už ne. Já jsem tenkrát měla hrozný vztek. <i>Ale co, když tak to tu už nějak vydržím a v létě si to podám znova.</i> Jenom toho malého je mi líto.</p> <p style="text-align: center;">Datum PP</p> <p>Ještě, že se to PP podle nového může dávat co šest měsíců. To ještě furt bude mít smysl, ještě bych šla o tři čtvrtě roku dříve, kdyby to v létě vyšlo.</p>	
<p>16.1.2013</p>	<p>Odsouzená kázeňsky trestána trestem 5 dnů uzavřené oddělení podmíněně na pět měsíců. Program zacházení plněn částečně.</p>	

Barevná legenda témat

Získávání informací – druh zdroje

Informace zaměstnance

Jak na to

Strach

Datum PP

Podmínky propuštění

Názor na soud

Co nedělat

Mít klid

PZ jsou aktivity

Cíl PZ je zahnat nudu

Somatické problémy

Afekční reakce

Upravení PZ

Stagnace